

پنجابی ادب لاہور

صوفی تبسم - حکیم ناصر

Regd. L. No. 7405
The Monthly "PUNJABI ADAB" Lahore

Lahore.

Phone No. 3021
Telegrams : 'Ginning'

Karachi.

Phone No. 34088
Telegrams 'Punjmill'

جیننگ مشینری سنگل و ڈبل رولر
پتے ہر قسم تے ہر سائز دے
وی پیلٹ ہر سائز دے
کینوس ہوز یاٹپ ہر سائز
تے

ہر قسم دی ملاں دی ضرورت دا سامان
خریدن لئی

پنجاب مل سٹور سیلائی کمپنی
براندو تہ روٹی - لاہور
ساوتہ نیپیر روٹی گراچی

دفتر : دل محمد روڈ - لاہور
فون نمبر 2542

ہریاں بھریان نے من موہنیاں
فصلاں اکاون لئی

اپنے ٹیوب ویسل فسون

میچلس ڈیزل انجن

نال چلاو

چکیاں - آریاں - ٹوکیاں - تے جھونا شیناں
فون

چلان واسطے ودیا تے نہ خراب ہون والا

”میچلس ڈیزل انجن“

خریدن واسطے

عبدالمجید اینڈ سنٹر - ۱۳، دل محمد روڈ - لاہور

ٹیکٹری : جی - ٹی واگہ
فون نمبر 5270

پہنامہ پنجابی ادب لاہور

Punjab Adab

جلد ۱ مئی سنہ ۱۹۶۰ء شمارہ ۵
نگران صوفی تبسم • ایڈیٹر حکیم ناصر

سالانہ چھ ماہی
چھ روپے اک پرچہ
دس روپے دس آنے
پتہ تن روپے

مینجر ماہنامہ پنجابی ادب لاہور

پوسٹ بکس ۲۳۳ لاہور

محمد عبدالرشید خاں پرنٹر پبلشر نے نقوش پریس پورٹریٹ چھپوا کے دفتر ماہنامہ پنجابی ادب ۴۲، ہوتو سنگھ روڈ نئی نئی نگر ہوتو سنگھ روڈ نئی نئی نگر لاہور

فہرست

پہلی گل
مضمون: - ادھو لال حسین
کہانیاں:

توت پک گئے
.... کون دلاں دیاں جانے!
رات دی گل
توت

نظماں

قل جہل تھل
پھنپھن
خستہ دی جاگ
سُفنا

غزلاں

غزل
غزل
غزل
تقطعت

ملتان روپ:

اڈو دے لکھی

ڈرامہ:

اک حقیقت روشنی
گرکھی دی پٹی
ادبی سرگرمیاں
ڈاک

۲ ادارہ
۴ (ترجمہ) سلیم الرحمن

۱۳ سرمد سنگھ نرولا
۱۹ سلیم چوہدری
۲۳ منصور قیصر (ترجمہ)
۲۷ کپکشاں ملک

۳۰ عارف عبدالمبین
۳۱ حسن اعزانی
۳۲ انیس ناگی
۳۳ طالب جانزھری

۳۴ عبدالمجید بھٹی
۳۵ پیر فضل گجراتی
۳۶ اشتقاق گیلانی
۳۷ رشیدہ سلیم سمیٹ

۳۸ ظہور نظر

۳۹ شفقت تنویر مرزا

۵۸ راجہ رساؤ

۵۹
۶۳

پہلی گل

” زبانوں ترقی دینا اوہناں وکال دا ای کم ہوندا اے۔ جیہناں دی اوہ زبان ہونے
ایہ اوہ الفاظ نہیں جھڑے آردو دے مشہور شاعر تے لکھاری پنڈت برہمچرن داتریہ
کیٹی ہوراں ۱۹۳۱ء وچ جاسم عثمانیہ، حیدرآباد (دکن) وچ تقریر کروے ہوئے
کہے سن، اوس ویلے آردو ایس تانے پیٹے وچ نہیں سی جتھے اوہ اچ اے۔ ایہ
علامہ کیفی تے بابائے آردو مولوی محمد تقی وریاں دا ای سرمدتہ اے کہ ایس ویلے
آردو دا بول بالا اے، ایہ لوک جاندے سن کہ جے ایہناں وی اپنی زبان دی بات نہ
چکھی تاں ہوراں نوں کیہ مصیبت پٹی اے۔“

”پنجدریا“ لاہور دے ایڈیٹر جناب عبدالمجید بھٹی ہوراں اپریل دے پرچے وچ
پنجابی زبان تے ادب نال پیار رکھن دے سچاں نوں صلاح دتی اے پئی اوہ اگے
اون تان جے رل بل کے پنجابی دی ترقی لئی کرنی جتن کیتا جاوے۔ اگے جا کے
اوہناں ایہہ وی فرمایا اے کہ اک مرکزی انجمن بنائی جاوے تے پھیر تھال تھال
اوہناں شخاں کھولیاں جاوے۔ اوہناں سچ آکھیا اے پئی ”ایہہ نکتہ سازوں چنگی طوں
سیجھ لینا چاہیدا اے۔ پئی پنجابی دی کونہ تھال ہونی ایں تے ساڈے کیتاں ہونی ایں۔
آپے نہیں ہونی۔“

اسی یقین دواندے آں پئی اسی ہر اوس ادارہ یاں سجن دے نال آں جھڑا پنجابی زبان
دی ترقی تے بہتری لئی چارہ کردا اے۔ ایہی ایہہ وی عرض کراں گے پئی کم نوں
مہتہ پاوون توں پہلاں سازوں پنجابی لکھاریاں دی اک کنونشن بلاوونی چاہیدا اے۔
تان جے ساریاں دی صلاح دے نال اک پروگرام مرتب کیتا جاوے تے اوہدے
آتے عمل کیتا جاوے۔

مادھو لال حسین

حسین ۱۹۲۹ء وچ جمیا۔ تزکرہ دے مصنف نے مطابق ادب دے ودے "کالستھ" ہندوس جیہناں نیرودشاہ (تلق) دے ویلے اسلام قبول کیا۔ پر بابا بھگ سنگھ دا خیال اے کہ لال حسین دے پردے پانیاں دا دے جینے وی اسلام قبول کیتا سی۔ اوہ راجپوتاناں دے قبیلے ڈھٹیاں توں سن۔ حسین دے خاندان نے کبھڑے حالات توں بے وس ہرکے اسلام قبول کیتا سی ایس گل دا سانوں پترے اوہ ایٹاکو اے کہ اوس ویلے اوس گھر تے غریبی دا پرچھاواں سی۔ حسین دا پیو نوشیخ عثمان جلاہیا سی۔ پر حسین نے ایہہ پیشہ نہ سکھیا۔ اوہ دے پیو دا ایہہ پیشہ ہون کرکے فرد فقیر لکھدا اے۔

پراس کہے دے وچ بچتے عالم فاضل ہوتے

پر شاہ حسین کبیر جو آئے درگا جا کھلے

کئی عمرے ای شاہ حسین نوں ابو بکر دی صحبت و وچ دے دتا گیا۔ تے دساں سالوں دی عمرے حسین قرآن دا حافظ بن گیا۔ پھر چینیٹ دے شیخ بہلول جیہناں نے فنا دا عقیدہ کوہ پیر دے اک صوفی کوں سکھیا سی جیلاہور آئے اوہناں نے حسین نوں اپنی مریدی وچ لے لیا۔ کچھ سالوں بعد شیخ بہلول لاہور وں ٹر گئے تے حسین نوں داتا گنج بخش دی درگاہ چھڈ گئے کہ اوہ اپنے مدیاتی خیال دیاں منزلوں طے کر دا رہوے۔ باروں سالوں تک اوہنے پیر دے پیراں دی خاک چھتی تے بڑی سختی نال قرآنی حقیقتاں دا پابند رہیا۔ کہندے نیں اوہنے کیناں ای راتاں قرآن پڑھیاں راوی دے پانی وچ کھل کے لنگھا دتیاں۔ ۲۶ سالوں دی عمرے اوہنے اپنے پیروں سلام آکھیا تے سعادت دا شاگردو جابنیا۔ جیہتاں دی صحبت وچ اوہنے تصوف آتے کئی کتاباں پڑھیاں۔ کچھ جوبعد جد اک دن اوہ دوجیاں شگرداں نال گھروں باہر نکل رہیا سی۔ اوہوں ایہہ جاپیا کہ اوہنے خدا دا باز پایا اے۔ ایس کامیابی دی خوشی وچ اوہنے اپنے ہتھ دا قرآن کھو وچ گھٹ دتا۔ پر جیلاہور دے ساتھیاں نے اوہ دے ایس عمل تے بڑا عقہہ کیتا۔

اوہنے حکم دتا کہ کتاب باہر نکل آوے۔ کتاب کھو توں باہر آگئی۔ حیرانی دی گل سی پی کتاب

اوسے طراں سکھ سکی سی کہ ایس یقین توں بعد حسین نے ساریاں اصولاں تے پابندیاں نوں توڑ دتا۔ کھانا تے شراب پینا شروع کر دی۔ اوہ صوفی بن گیا سی۔ حسین دیاں زیادتیاں نوں ہر دوامی ملے تے خزاں شیخ بہلول دے کن وچ جا پیاں۔ شیخ سن کے ایٹاں پریشان ہويا۔ کہ اپنی اکھیں وکھین لی لاہور ٹر پیا۔ حسین دے نال گل بات کرن توں بعد اوس نوں حسین دی بھگتی تے سچائی دا یقین ہو گیا۔ تے اوہ مڑ واپس ٹر گیا۔ حسین لال کپڑے پاوندا سی تے اوس توں لال حسین اکھوان لگ پیا۔

لال حسین نوں نرت تے سنگیت دا بڑا شوق سی تے اوہ اکثر نرت کاراں تے گاؤں وایاں وچ اٹھا بندھاسی (حسین) تادی فخر توں سی تے تادریاں نوں کسیتی تے ناچ نال بڑا گوہڑا پیاری سی۔ پر ایس ادہنیاں دے خیال وچ ایہہ چیزاں حقیقی دی نامہنگ تے سوچ نوں ودھاوندیاں نیں۔ پر ایس معلے وچ حسین ادہنیاں سمجھ توں وی اگانہ نکل چکیا سی۔ حسین نے ڈارھی چھ مٹا لی تے خنات العارین دے مصنف دے مطابق ادہنیاں لوکاں نوں اپنا تگرد نہیں بناوئدا سی۔ جہڑے ڈارھی چھاں مسانوں کن انکار کر دے ہوندے کن۔

حسین دے ایس خیال تے ادہی دینی حرمتاں توں بے وجہیانی نے اوہ دے خلاف شک کھڑے کرکے تے بعض افسراں نے ادہوں سزا دین دا وی خیال کیتا۔ پر حسین نے اوہناں لوکاں دیلن اپنیاں کوٹا ہیاں ول اشارہ کرکے جان بچائی۔

ایہہ حسین دی خوش قسمتی سی کہ اوہ شہنشاہ اکبر دے ویلے جیہا پھیلتے مرہا، اکبر نوں دینی بندیاں نال بڑی محبت سی تے خاص طور تے صوفی لوکاں نال تے بے مثال پیاری سی۔ دارا شکوہ دیاں تحویراں توں پتہ چل دا اے کہ شہنشاہ اکبر حسین نوں جاندا سی۔ شہزادہ دارا لکھدا اے: "شہزادہ سلیم تے شہنشاہ اکبر دے حرم دیاں سوانیاں اوہ دے (حسین) مافوق الفطرت زور نوں من دیاں سن۔ تے ادہی بڑی عزت کر دیاں سن۔" "تحقیقات حقیقی" وچ ایچ لکھیا اے: "شہزاد سلیم نوں (جیہڑا بعد وچ بادشاہ بنیا) ایس فقیر نال بڑی محبت سی تے اوہنے اک افسر بہادر خان نوں مقرر کیتا کہ اوہ لال حسین دیاں ہر روز دیاں گلاں تے حال حوال لکھدا جاوے۔ ایہہ کچھ شہزادہ دے کہن آتے باقاعدہ پیش کیتاں جانڈیاں رہیاں تے بعد وچ ایہہ سارے حال حوال نوں لال حسین دے اکھواں نال اکٹھا کرکے "بہاریہ دا ناں دتا گیا۔

مادھو نال پیار۔

صوفی ہون توں بعد لال حسین نے لوکاں وچ پرچار شروع کر دتا۔ راویوں پار شاہدے پنڈا اک منڈا مادھو اکثر ادہیاں مذہبی مجلساں وچ آونداسی تے ادہیاں گلاں وچ ڈاڈھی پھی

سندھی۔ ایس گل نے حسین دی وی تو جہ کچی تے ادس نون وی ایس گجھ و منڈے نال پیار ہو گیا۔ ایہہ پیار تے تعلق ایسی چھیتی تے ایسا گھڑا ہو گیا، کہ اک دن وی مادھو لال حسین دل نہ آندا تے حسین آپ ادس نون ملن جاو ندا سی۔ منڈے دے ماں پیر نون ایہہ دوستی نہیں پسندی۔ اوہناں نے مادھو نون حسین تون پراں رکھن دی کوشش کیتی، پر کوئی مندرق نہ پایا۔ اپنے پتر نون ایس فقیر کولوں وکھ کرن لئی اوہناں نے مادھو نون گنگا دی یا تر لئی جاوون دی تجویز کیتی۔ جد مادھو نے ادس جونی نون اپنے جاوون دا دستیا لال حسین نون بڑا دکھ ہو یا۔ تے اوہنے مادھو اگے منت کیتی کہ اوہ ماں پیر نال نہ جاوے، تے وعدہ کیتا کہ اوہ تیوار ولے دن مادھو نون اوہدے ماں پیر نال گنگا وچ استنان کرے گا ایس گل تے مادھو نے اپنے ماں پیر نال جاوون تون انکار کر دتا، تے اوہ گلے ہر دواری چکے گئے۔ کچھ دنوں بعد لال حسین نے مادھو نون آکھیا کہ اکھیاں بند کر۔ تے جد اوہنے اکھیاں میٹیاں مادھو نے دیکھیا کہ اوہ اپنے ماں پیر نال گنگا دے کنڈھے تے پھر دا پیرا اے۔ جیہڑے اوہنے اپڑے ہوئے سن۔ استنان تون بعد اوہنوں پتہ لگا کہ اوہ مرٹا پدے اپنے گھر واپس اپڑ گیا۔ اوہدے ماں پیر بہ مرٹے تے اوہناں نے وی ایہہ گل پئی کیتی کہ مادھو استنان والے دن اوہناں دے نال سی۔ اک روایت دے مطابق کہندے نہیں ایس مسخر فٹے مادھو تے ایسا اثر کیتا کہ اوہ مسلمان ہو گیا۔ دوجی روایت دے مطابق حسین تے مادھو دی یاری اوہدے ماں پیر لئی اوکھی سی۔ تے لوک وی شک کر دے سن۔ تے ایس کر کے مسلمان ای ہو گیا۔ پر لال حسین سی جیہڑا ایساں سبھ گللاں تون بے پرواہ، اوہوں وی مادھو دے گھر جاو ندا۔ جہوں اوہنوں منع کر دے سن۔ کئی دینے تاں مادھو دے ماں پیر کہہ دیندے کہ مادھو گھر نہیں تے لال حسین مرٹا آندا۔ اک دن اوہنوں مادھو دے نال ملن دی اجازت نہ ملی تے حسین دوجی واری ادہدے گھر گیا۔ اوہنے اپڑکے دیکھیا کہ لوگ روندے تے گر لاندے نیں۔ پتہ لگا کہ مادھو مر گیا اے۔ فقیر آتی ساری ہیتا تے مڑے کول جا کے آواز دتی۔ اٹھ ایہہ سون دا دیلا نہیں۔ مادھو دیکھ مینوں تیری اڈیک لے۔ کہندے نیں ایساں کہنا تے مادھو اپنے پیراں تے اٹھ کھلواتے حسین دے مگر مگر گھروں باہر نکل گیا۔ مرٹا کدے نہ آیا تے مسلمان ہو گیا۔

پڑ مادھو دے مسلمان ہون دے دو فون قصے افسانوی نیں۔ تے غالباً جھوٹے تے بعد دے گھر تے ہوئے کیوں جو حسین جیہڑا صوفی جیہڑا روایتی خیالاں دی ذرا پرواہ نہیں کردا سی۔ کیوں اپنے پیارے یار نون اسلام دلے آندا۔

دوجے مادھو نے اپنا ہندو نال وی نہیں وٹایا سی، ایس کر کے ایہہ گل پئی لے کہ اوہنے

اسلام نہیں قبولیا سی۔

سادھی رائے دے مطابق اہل گل کچھ رنج اے۔

مادھو حسین دی بھگتی دا پورا قائل سی تے حسین نال اوہنوں ایساں ای گوہڑا پیار سی جیساں حسین نون اوہدے نال۔ نتیجہ ایہہ کہ اپنے سماج دیاں رسماں نون اکھوں اوڑے کر کے مرید ہو گیا تے اپنے اوس روحانی رہبر نال کھاو ندا تے پریندا رہیا۔ ایہہ جیسے طور طریقے تے پرانے کٹر خیالاں و ایساں ہندوواں نون بھنایا تے ایس کر کے اوہناں اوہدے نال رشتہ ناظر توڑ لیا تے اوہنوں سماج تون باہر کڈھ دتا۔ ایس طراں در بدر تے یقینت مادھو کول ہر کوئی رشتہ نہیں سی۔ سولے ایہدے کہ اوہ اپنے آباؤ اول جاوے تے اوہدے نال اوہا شکر دتے یارین کے رہوے۔ ہندوواں نے ایہو جیسے ہزاروں پروردگار اسلام نون آپے پروردی دتے سن۔ تے مادھو وی اوہناں وچوں اک سی۔

بعد وچ مادھو نون شیخ مادھو کہن گ پئے تے اوہناں مرشد دے نال نال جڑ گیا۔ جینوں راج تیک "مادھو لال حسین" دے نال نال یاد کر دے نیں۔ حسین نون مادھو نال اچرچ بخت سی۔ تے جتھوں تیک دس چلدا اوہ سبھ کچھ کر دا۔ جیہدے نال اوہ منڈا خوش ہو سکدا۔ اک واری مادھو نے اپنے ہم مذہبیاں نون مہولی برلی کھید دیاں دیکھیا تے اوہدا وی جی کیتا تے اوہنے گللاں لیا ندا تے حسین نے سٹیا۔ حسین وی نال رل کے مہولی کھیدن لگ پیا۔ لال حسین ہر سال مادھو دی خوشی لئی بسنت دی مناو ندا۔

مادھو لال حسین دی لوکاں بڑی عزت کیتی تے ہندو جیہناں نے مادھو نون اپنے دھرم تون باہر کڈھ چھڈیا سی۔ اوہ وی ایس صوفی دے مافوق الفطرت بھجڑے دی قوت تون انکار نہ کر سکے۔ تے اوہدی ادنی عزت کر دے سن۔ جینی کو مسلمان۔

"تذکرہ دے مصنف دے مطابق لال حسین دے مریداں دی تعداد ۹۰ ہزار کو اے۔ اوہ لکھدا اے کہ ذبجے لوکاں دے مطابق اوہدے مریداں دی تعداد اک لاکھ تیک پہنچ گئی سی۔ ایس مصنف اگے کہندا اے کہ حسین دیاں ۱۶ گدیاں نیں۔ جیہڑیاں گت ہندوستان وچ پھیلیاں ہوئیاں نیں۔ ایساں ۱۶ گدیاں وچوں چار نون "غریب" آکھدے نیں۔ کچوں زن "دربان" تنان نون خاکی تے باقی چار "بھلاول"۔ سوتھویں گدی دے بارے وچ کوئی علم نہیں۔

حسین نون شراب دی لت پے گئی سی تے غالباً اوہ شراب پانوں ای ۵۳ سالوں دی عمرے مر گیا، جیہڑی اک فقیر لئی چھوٹی عمر اے۔

Calcutta

اودہ شہزادہ سراج شاہدہ مرثیہ جیتھے اوہناں احترام نال دفن کیتا گیا۔ اوہدی اپنی پیش گوئی سے مطابق کچھ سال بعد اوہدی قبر راوی سے ہڑھ نال رٹھ گئی۔ ایس کر کے اودھو قبر پٹیا کے لاش باغیاں بندہ سے گیا۔ جتھے بڑی دھیم دھام نال دننا ڈنگا گیا۔ موت توں بعد مادھوں دی اودہ سے نال ای دننا ڈنگا گیا۔ **لطیف** نے مقبرہ دا حال انج لکھا اے۔

مقبرہ باغیاں بندہ سے پنڈو دے چڑھدے دل اے۔ اپنے جیھے تھرے اُتے تیراں نشان نہیں۔ اک لال حسین دی تے دوجی مادھو دی لے۔ اصل تیراں تھرے سے تھلے اک کرے وچ نہیں۔ تھرے سے آے دواے کندھ اے۔ بھیدا بوکا بندے دل نوں لے۔ تھرے تے کندھ سے وچ خالی تھاں لوکاں سے جج ہون تے پھرن ٹرن لئی لے۔ تھرے سے چار چوہیرے لال پتھر دی جالی دا کم کیتا ہویا لے۔ احاطے سے شمال ول اک منارہ اے۔ جتھے رسول سے تھان سے نشان بڑی عزت سے احتیاط نال محفوظ نہیں۔ مغرب سے اک میت لے جیہڑی رنجیت سنگھ دی مسکان جیتی موران نے بنوائی سی۔ لال حسین دی باری اپنے ویلے سے دوجے صوفیاں نال وی گدی لے۔ اوہ چھو بھگت دا گوہڑا باریک ایک روایت سے مطابق پہلی وار شاہ حسین سے نال نال اوہنے ای اوہنوں بلایا سی۔ گورو ارجن جیوں دی لاہور آونے اودھنور مل سکے۔ ساڈے کول بابا بدھ سنگھ دی ایس نو دھادیں گل دا کوئی تاریخی ثبوت نہیں کہ جیدوں گورو ارجن گرنتھ مکھ رہے سن۔ حسین نے اپنے بہیت وی دیکھن لئی دتے پر گورو نے اوہناں نوں نکما سمجھیاں گرنتھ وچ رلاون توں انکار کرتا۔

جے گل کرن دی اجازت دیو تاں اسی ایہہ وی کہہ سکے آل کہ حسین دی کویتا کے پاسیوں گرتھیاں وی کویتا کوں گھٹ نہیں اے۔ تے نہ حسین درگے آزاد صوفی نوں اپنی کوتا اوس فرتے دی کتاب وچ شامل کرن دی پروا کوسی جیہڑا اوس ویلے ایہناں مقبول نہیں سی جینا کچھ چرچید ہويا۔

حسین دا تصوف :-

حسین دا تصوف اپنی قسم دا تصوف لے، اودہ سے وچ ایرانی تے ہندوستانی تصوف دا عجیب میل سی۔ اودہ سے تصوف دے عقیدے نئے خیال ہندوستانی زیادہ سن پر اودہا روز دا عام عمل ایرانی صوفیاں دا رویہ سی۔

حسین سے کردار سے ایہہ دو پہلو اودہدی شخصیت اُتے ایرانیہت دا اثر دسدے نہیں۔ پہلی گل اودہدی شراب نوشی سی۔ وی دی لوڑ نہیں کہ شراب پینا تے شراب خانے وچ پنچا، حسین دی صوفیائی زندگی دا اک حصہ سی۔ تے عداوہ نچدا اپنے گاؤں گاندھتا تے آسے پاس

945
50

کھلون دا لیاں وچ اپنیاں گلاں دا پرچار کردا۔ ہندوستان دے صوفیاں عام طور تے پنجاب سے صوفی شراب دے کدے نیرٹے آکے نہیں جاندے سن تے بڑی سدھی سدھی رہندے سن۔ پر ایہاں سے صوفی اکثر عیش پسندن۔ ایہدا ایہہ مطلب نہیں کہ اوہناں ساریاں نوں شراب دی لت سی پر کچھ لوکی ضرور "ادی" شراب پیڑے سن جن توں اوہناں دے نیرٹے شاعری وچ اک سینت تے اشارہ والا مطلب ہوندا سی۔

میں نے کئی دفعہ

دو جا مہجان اودہدی اک جوان نال محبت سی۔ جیویں اسی پہلاں وی آکھیا اے حسین مادھو دی محبت وچ ڈیبا پیاسی۔ اک جوان مرد نوں محبت کرن دا خیال ہندوستان سے عشقِ حقیقی دے عقیدے دے خلاف اے۔ ہندوستان سے اک صوفی نوں محبوب حقیقی، لیکن لئی کے وی تشبیہ دی لوڑ نہیں، تے اودہ اپنے آپنے یقین رکھ کے روحانی قدرت تے بھر دسد رکھدا اے۔ مساجد نوں محبت کرن دا تصور اصل وچ یونانی لے تے مسلماناں، خاص طور ایرانی مسلمانان نے اوہناں کوں لیا اے۔ کچھ صوفیاں تے کچھ روایت پرست ہم جنس پرستی دیاں ایہہ وجہاں دسدے سن **پہلی**۔ اک جوان بندے دا جیم عورت نالوں بہتا سوہنا ہوندا اے، ایس کر کے اودہ محبوب دے بیان وچ صوفی دی مدد کردا اے۔

دوجی۔ انسان اک کم زور مخلوق لے تے اودہ اپنے سنگی لیکن دی فطری خواہش نوں پوری طراں کرے نہیں دبا سکدا۔ جے اودہ عورت نوں اپنا ساتھی چن لے تے اودہ ہوس کاری وچ پھنس جاوندا اے۔ ایس کر کے گناہ توں بچن لئی اودہ اک جوان بندے نوں چندا اے تے اودہ تے اپنا پیار بچھاو کردا اے تے اودہ تے بھر دسد کردا اے۔

سدر تہنجی۔ خدا دی ذات دا کوئی عورتاں والا روپ نہیں، اودہ وی اک مرد اے تھو اودہ سے

بارے وچ ڈب کے سوچن لئی اک جوان بندے دا ساتھ چنگا اے۔ **شاعری**

شاعرانہ جتھوں تیک شاعری مدد کردی لے۔ سانوں لال حسین سے مادھو نال پیار وچ کوئی بد نظمی دی گل نہیں بھدی۔ ایہدی حیثیت مدہمی تے غلبیانہ ہون توں ودھ اخلاقی سی۔ اودہ سے لئی ایہہ محبت جیہڑی نفسی خواہش توں بالکل پاک سی۔ کسے صورت وچ وی اودہ سے حقیقی محبوب دی تلاش تے حصول نوں نقصان دین والی نہیں سی۔ ایس کر کے اوہنوں ہور اچا تے پونز کردی سی۔

لال حسین دیاں تصنیفاں :-

حسین تے اپنے کوتا دی کوئی کتاب نہیں چھڈی۔ اودہا سبھ کچھ اوہناں آپسے صوفیائی

رنگ دیاں کافیاں نیں۔

اودھدی زبان تے بیان :-

لال حسین دے شعر سدھی ساوھی پنجابی زبان وچ نیں۔ وچ توہڑا جیسا اثر عربی تے فارسی لفظاں دا اے۔ خیال تے بیان تے اعتبار نال ایہہ بہت اچی اے۔ تے بیان وچ کوئی رکاوٹ نہیں سدھی۔ ساوگی تے تاثر کر کے ابراہیم فرید ثانی دی پنجابی کوہن چنگی اے۔ ایہدے وچ اردو شہری ورگا ترکھاپن نہیں پر لفظاں دی ٹھکویں ترتیب تے قافیے دی تنگڑی سمجھ تے لحاظ نال بے مثال فرید ثانی کوہن اودھدی شعر بندی آسان، تشبیہاں مربوط تے جوڑ والیاں تے اودھدے لفظ ساوے نیں۔ اودھدی شاعری وچ روایت پرستی گھٹ اے پر ہندوستانی خیال نال اوئی بھرویں نہیں جینی کہ بلھے شاہ دی اے۔

اودھدے کردار وانگوں اودھدی شاعری دی صوفی، ہندوستانی تے بولیشی خیالاں دا عجیب مرکب اے۔ اودھدی شاعری دا سمجھ توں گوہڑا نقشن جیہڑا پڑھن والے توں دسا اے ایہہ یاس انگیز تے دل وچ گھب جاوون والے تصوف دا احساس جگاندی اے۔

حسین دے عقیدے عیاں دی خاصیت :-

حسین دی شاعری وچ اودھدے کردار دی خاص جھلکی اے۔ اوہ فنا تے یقین رکھدا اے پر انا الحق دے فلسفے توں جیہدے بغیر فنا دا فلسفہ مہجیا نہیں جاسکدا۔ جیہڑی سافون بنے ہر روی پتہ گئے گا۔ اوہنے اپنی عمر اوس محبوب حقیقی دی تلاش وچ منگوائی جیہڑا اودھدے خیال وچ ہر پاسے موجودی۔ جیہڑوں اوہ نہیں سی ویکھ سکدا۔ اودھدا دھو نال گوہڑا پیاووی ایجنو ثابت کردا اے، کہ اوس اچی نقلاں تے نہیں اڑ پیا سی، جتھے بلھے شاہ سی۔

حسین دے عقیدے وچ یقین رکھدا سی پر پنجابی بنیاداں اُتے میانہ روی نال۔

دُنا توں مر جاؤ ناں، وت نہ آؤنا جو کھرتا برا بھلا تے کیسا اپنا پاؤنا

حسین نیک عمل رکھتا، دی اپنی عقین کروا سی جے اوہنے اپنا ایہہ عقیدہ دن لئی کی نقلاں کھیاں۔

تاریں ساہیں رباوے میں اوگن باری سچہ ستیاں گزرتیاں، تاریں ساہیں رباوے میں اوگن باری

بھیجی سی جس بات نون پیاری ری سوئی میں بات پیاری رل مل سیماں دا ج رنگیا، پیاری ری میں رہی کواری، میں سائیں تے پرمت ڈھے، پیاری ری میں کون چاری کچھ حسین سہیلیو نی عملاں باجھ خواری،

حسین دے سارا تے یقین سی۔ ایہہ عقیدہ اوہنے سکھاں تو لیا لگدا سی۔ اوس لکھی فرتے توں جیہدی نامک نے ہندوویں صدی دے لیر وچ پنہ رکھی، ایس مذہب دے بانی نے ایس سم سارا دے خیال توں باقاعدہ طور تے اک علم دی سطح تے بیان دی کوشش کیتی تے "اچی وکاس" ونگر ایہہ شعلہ دتی جے سم سارا دے چکر وچ حیاتی دباں ۲۴ ہزار قسماں نیں۔ جیہدے وچ ہر اک سچ اکوں دو جیاں دیاں کروڑاں قسماں نیں۔ پر حسین جدوں کھلکے گل کردا اے اوہنوں اودھدی سمجھ نہیں آندی۔ اودھدا خیال کچھ جیہا اے۔

وت نہیں آونا بھولے ماتے

ایہہ وری دیلا لے، طاری دہا

ایس جوڑ دے چوراسی خانے

جگ وچھڑے مل چوٹاں کھاندے

کبہ جاناں کی پوسی دا۔

اگلی کافی درد بھرے تے روح نون روادین ولے لفظاں وچ حسین دی "روح نکل" توں پھڑی ہوئی "روح" دے دکھ دی بڑی وڈی مثال اے۔

درد وچھوڑے وا حال نی ماتے کینوں آکھاں۔

حسین نے اپنے جذبہ تے مستی تے ناچ دے اوہ کارن دتے جیہڑے مسلماناں دے منے ہوائے خیال تے عقیدے دے منافی من تے خورے قرآن دے حکم دے دی خلاف۔

شک گیا بے شکی ہوئی۔ تاں میں اوگن پنچی ہاں

جے ش جو نال میں جھمڑا یاداں، سدا سہاگن سچی ہاں

جھوٹے دا منہ کالا مہیا، عاشق دی گل سچی ہے

شک گیا، بے شکی ہوئی، تاں میں اوگن پنچی ہاں۔

ایس اگلی کافی چ شہ حسین نے بڑے چھوٹے جیہ پر زور دار طریقے نال اپنے طور طریقیاں تے لوکاں دیاں جہنیاں نون بیان کیتا اے تے اپنے "حقیقی محبوب" دی کھوج تاہم رکھن دے ارادہ نون دی

ظاہر کیتا ہے۔

ربا میرے اوگن چست نہ دھریں
اوگن ہاری، کوگن ناہیں، اندرون فضل کریں۔
دُنیا دالبان نون دُنیا دمان لے، ننگاں نون ننگ لوی
نہ اسی ننگ نہ دنیا ولے، ساون ہمدی جی کئی
کے حسین فقیر سبیں دا، ساڈی ڈاڈے تال بنی

۱۱۔ اسی چا پدا سے کہ حسین تون کدے "حقیقی وصال" نہیں ہویا۔ اوہنوں سدا ای خدا نون یوں
تے اوہدی ذات نال اک بک ہو جاون دی "ناہنگہ رہی" ہے۔ اوہا ایہہ جذبہ لے کہ اوہ اپنے
محبوب تون اپنیاں ای دہماں تے ہنہیرے دے کارن دور رہیا ہے۔ اوہدی روح نون بکڑیا
ایں کر کے اوہتے اپنی جدائی تے دھوڑے دے دکھ دے گیت بڑے جی لگن وائے طریقے نال گتے ہیں۔
ایں دودا پڑھن ولے دل تے بڑا چر اثر رہندا ہے، کوئی دوجا صوفی لال حسین تون ایں پاسے نہیں دود
سکا۔ اک نظم ہے۔

سجین بن راناں ہونیاں وڈیاں۔
ماس جھڑے جھڑ پنجر ہویا، کن کن گتیاں پڈیاں
عشق چھپایاں چھپدا ناہیں، برہوں تناداں گڈیاں
رانجھا جوگی، میں جوگیاں، میں کیہ کر چھڑیاں
کے حسین فقیر سبیں دا، تیرے دامن بیگیاں

اگلی کافی حسین نے نشے نال پیار دی مثال ہے۔ اوہ خدا تے دانائی دے وچار دے نال نال
نشے دے ملن دی وی دعا کردا ہے۔ ایجوں صاف لے کہ اوہ عیش پسند صوفی سی۔

جیتی جیتی دُنیا رام جی ترے کورن منگ دی۔
گونڈا دیں، سرٹا دیں، کوٹھی دیں ہنک دی
صافی دیں، مرجاں دیں، لے مٹی دیں رنگ دی
پرست دیں، ہائی دیں، چان دیں کھنڈ دی
گیان دیں، دھیان دیں، جہاں سا دھو سنگ دی
ش حسین فقیر سبیں دا، ایہی دعاہیں منگ دی

انجڑ جیسا سبیں، اچر ج مونی جیہڑا اپنے دھوڑے پیار نون ملن دی تانگہ دوج جیوندا رہیا۔ پر جینے
اوہدی اڈیک دی گھڑی شہراب تے ہینگ دوج لنگھائی (Punjabi Surf Poets) کدیچوں

مس ندر سنٹھ نرولا

توت پک گے

موہنی کیاں دی کوٹھی دے دیہڑے وچاے توت نون پتے پھٹ پتے سن۔ ایں تون
پہلاں موہنی اپنی کوٹھی دی فرشی باری وچ بیٹھی ہونی سنڈ منڈ توت دل ویکھدی ہونڈی سی،
تاں اوس دے دل دی اودی ہور وی دودھ جاونڈی ہونڈی سی۔ اوس نون بی اے پاس کیتیاں
چھ جینے ہو گئے سن تے ایں سبیں وچ اوس دے ماپیاں ولوں اوس دی شادی بارے
کیتے جتن اسپل گئے سن۔ جینیاں دناں وچ اوہ کالج پڑھدی ہونڈی سی، اوہ بڑی ہس
کھ کڑی سی۔ اوہ اپنے ساریاں کپڑیاں نون آپ ای گھر سیونڈی ہونڈی سی تے اوس شے کپڑیاں
دی کاٹ تے نون نمونے شہر بھرے درزباں دا چرچا سن۔ کالج دے منڈے کڑیاں تال اپنیاں
نت دیاں گللاں وانگ اوس دی سچتا دی چرچا کر دے ای رہندے سن۔ کالج پچھوں پہلاں تال اوس
دی کوئی نہ کوئی جماعتن کڑی اوس نون ملن آ ای جاونڈی سی۔ پر پچھلے جینیاں وچ اوس
دیاں ساریاں سہیلیاں دا موہنی دی مال دے کہن اوسار "کارج" سور گیا سی۔ ساریاں
دا ویاہ ہو گیا سی۔

جدوں اوس دیاں سہیلیاں اپنے اپنے سوہرے چلیاں گیاں تاں موہنی دی کدی
کہ ایں دی رونق وی ختم ہو گئی۔ اوہ اسی تے اگل دا احساس اوس نون پرانی دھدری وانگ
چھڑیا ہویا چھتھیاں پانی رکھدا سی۔ اخیر اوس اپنیاں پرائیاں کتابیاں دا سہارا لیا تے کالج
دیاں کتاباں وچوں کجھ نون مڑ کے پڑھیا۔ پر ایہہ سواد چکا پھکاتے بے رس ہو گیا سی۔
اوس کول سوائے ایں دے کوئی چارا نہ رہی کہ اوہ دن دا بہت سارا حصہ فرشی باری
وچ بیٹھی ہونی توت ول پٹ پٹ تکدی رہیا کرے۔ اوس نون منڈ منڈ توت اپنے حال حوال
دا روپ نظر آیا۔ اوہ اک ریچھ بھری ٹکئی نال ٹکے ہوئے توت دل تکدی رہندی۔ توت دا
تنا جھڑیا ہویا سی تے اوس دے اوہ وچ تھاں تھاں گنڈھاں پیاں ہوتیاں سن۔ بہت
واری تاں موہنی دی نظر توت دے گنڈھاں دے اوہ تون آپ نہ اٹھ سکدی۔ اوس کسے

ایہہ دیکھن دی کوشش وی نہ کیتی کہ تنے دا آپرا حقہ ملائم بھیا۔ بار دا اے تے توت دیاں
نگراں دا سکنا چکنا پان لشکارے، جیکر کسے اوہ ایہہ دیکھ سکدی تان اپریاں نگراں
سے کنڈھیاں تے اوس نون کرچی بھیاہ والی ہریاول دا جھولا پینداتے شاید اوہ توت دے
اوپے نیلے آکاش دے ڈھلکدے نیوان نون دیکھ سکدی پر اوس دیاں نظراں توت سے
اوہ تون آپر نہ جا سکیاں۔

اوس سے پایاں نے اوس دی اوس نون دیکھ لیا سی۔ سویر سا کدے گدوارے
جان لگی اوس دی ماں اوہنوں نال جان واسطے آکھدی پر مومہنی دا اکا ای جی نہیں سی کدا۔
مومہنی دا پیو ایہہ خیال کدا سی کہ مومہنی ویاہ شادی دی گل برسے نہ چڑھن کرکے جھور دی تہدی
اے تے اک ایترا اوس نے مومہنی نون اپنی نون ولنت دسی۔ اوس نال کے جھوک سے
ایس گل دا اشارہ کینا کہ درقان میں وچ ہر گل بیوپاری نیتی تے چل سکدی اے تے اوہ چنگے
ور دی تلاش واسطے منڈی نون جادون لئی تیار اے۔ اوس دیا کہ ایس سلسلے وچ اوہ اجاراں
نال لکھا پڑھی کرے گا۔

ایہناں ساریاں تیلیاں نال مومہنی دی اوس دے دور ہوتی تے روگی بھاء دی گاجنی دگی
رہندی سی۔

اک دن جھوں اوہ فرنی باری وچ بیٹھی ہوتی توت دے تے اوہ نون بیچھ لاکے
دیکھ رہی سی تان کوٹھی دی باہری کنڈھ دے دو آسے لگی ہوتی ہندی اوہے اوس نون رنگلا
جیہا جھولا پیا۔ اوس نے مڑے ہونے کھڑی کنڈھ ای دیکھی سی پر اوہ صحت مند جیہا، اُبھری
ہوتی کنڈھوں ای صاف صاف دکھائی دیندا سی۔ ایہہ فرج تون چھٹی تے آیا، اوس دا گواہی
لیفتٹ گوریپ سنگھ سی۔

اک اہہ بھری ریج نال مومہنی نے توت دے تے تون اتا نہہ دیکھا۔ اوس نے تنے سے
اُتے حصے دی ملائم بھانوں محوس کیتا تے نگراں دا سکنا چکنا پان اوس دیاں اپنیاں انگلیاں
دی کپڑ وچ چھلن لگا۔

دوہے دن اوہ خاص اچھے نال ویلے سر فرنی باری وچ آکے بیٹھ گئی۔ اوس نے
اپنے سارے کپڑے نون بدلے من تے اوس دی ریشمی قمیض اوس دے پنڈے تون تک تک
پیندی سی۔ اوہ دیاں تیلیاں وچوں پیند اسی تے اوہ توت دی ملائم بھاء تے سکھنے چکنا پان نون

کھی داری محوس کر چکی سی۔ اوہنے کتے ای چراں پچھوں سر وچ تیل پایا سی تے اوس سے تاؤ داسکنا
پن اوس دن بھریا بھریا لگا سی۔

لفٹٹ گوریپ سنگھ پہلاں وانگ ای کنڈھ پرت کے کوٹھی دی باہری کنڈھ سے لائینوں لنگھ
گیا، پر اوس دی موڑ دین ہمار نے مومہنی نون اوس ضرور گردن سے اُتے ہادے دے صاف
دے شے نون بھادا تا۔

گوریپ سے جادون مگرون مومہنی باولی جیہی ہونے اُٹھتے اوہ دھر اندر سے کسے وچ
جا کے لیٹ جاتا جہاں مومہنی آئی گئی مومہنی اندر جادون ای گئی کہ گوریپ دے تون مڑی لوس دی
ماں اوس نون اُٹھی۔ ماں نے مومہنی سے گھراؤں تاڑ لیا سی۔ کیوں مومہنی کید گل لے، بڑی تو مہنی
تربھی ہوتی دسدی ایں۔

” کچھ نہیں ماں جی، اوہ گوریپ ۔۔۔۔۔۔“

” میں کڑے سبھ کچھ جاندی آل۔ سوہری دا نون لفٹٹی۔ لے کے آیا اے۔ میں اجو اوس
دی ماں نون پچھاں گی۔“

” پر ماں جی میں تان ۔۔۔۔۔۔“

” کس کڑے میں سبھ کچھ سمجھدی آل۔ لوکاں دیاں دجیاں بیہناں ول۔ کھساں پٹھے آپ جو
ایسے ہونے، بھیں جو اُدھل گئی سی۔“

مومہنی دی ماں نے مومہنی دی اک نہ سنی تے اوہ نہیں پیریں گوریپ سنگھ دی ماں کول
شکایت کرن چلی گئی۔ اوہدی ماں بڑی بیانی سی۔ اوس ساری گل بات نون بڑے ٹھرتے نال سبنا
تے ایس گل دا پکا اترا کینا کہ گوریپ سے گھراؤں اُتے اوس نون تاڑنا کرے گی۔

مومہنی دی ماں تے گھراؤں کے مومہنی نون اپنی سچھتا دی خبر دتی پر مومہنی تان کسے ہر ای دنیا وچ
گم ہو چکی سی، جھوں فرنی باری وچوں اوہ اٹھن لگی سی تان اوس نے توتاں دیاں اُتیاں نگراں دے
کنڈھیاں تے زباں ہریاں تیلیاں سے پھٹن دی جھلک دیکھی سی تے بوری گلاس سے پرتی بن نال
اوس دیاں اکھاں وچ اک نون چمک آ گئی سی۔ ایس پرتی بن سے جھوے وچ گوریپ جھگلاؤندا
دھتیا سی۔

گوریپ دی ایہہ بر خور داری سی کہ اوس اپنی ماں دے آکے لگ کے مومہنی کیاں دی کوٹھی
اگن لگنا سی چھڈتا سی، پر مومہنی تان کچھ ہور ہندی جادندی سی۔ توت دیاں اپریاں ساریاں

لگراں دوج ہرے ہرے پتے پھٹ پتے سن۔ جھڑیاں مارے موٹے تنے اتے لگراں سے جوکانے پرودہ پادناسی۔ کچھ سارے پیلے پتے مڑ ہرے ہو گئے سن تے ایہناں پرانے پنیاں دا گڑھا ہرا رنگ نہیں پتیاں دی کچھار وئی بھاد دے ہارے دوج دوسری برتن چھوہ وانگ اگھڑا یاسی، پر چھیتی اسی موہنی اتے پیرا اسی چھار ہی سی تے گوردیپ سنگھ دا خیال پوندھییاں دودھدا سی۔ اودے ایسے سوچ دوج سی کہ اوس نوں اک ترکیب سمجھی۔

اودے مضبوط پیراں نال اپنے اندر لے کرے دوج گئی۔ جویں اوس دوج تجویز گھڑائی ہووے اوتھوں اک نواں بڑا تے ریشی زمان لے کے اپنی ماں کول جا کے کہن لگی۔ "ماں جی! اوسے گوردیپ ایہہ دوویں چیزاں گرانڈھییاں دی نوکرانی مہنہ بھیجاں نہیں تے اگھڑا بھیجا اے کوساٹے اتے جم کردہ حیدول موہنی دی ماں نے ایہہ لگی کسئی تال اوس نوں ستیں کڑے اک لگ گئی۔ اودے بڑا بڑا کر دی بڑا تے رومال لے گوردیپ کیاں سے گھر گئی تے جانباں اسی اچی بول بلارا شروع کر دتا۔ اتفاق نال گوردیپ سنگھ دی اوتھے اسی سی۔ اوہوں ایہہ جانن دوج ڈھل نہ لگی۔ کہ بڑا تے رومال تال اودے دوجتے سے ساتھی افسرتن سنگھ نے موہنی دی جماعتن سمجھت، جیہڑی اودھی ماسی دی دھی سی، نوں تحفہ بھیجا سی، ایس خیال نال اودیاں بھکیاں اتے اک ہلکی جیہی مسکان آئی تے اودے اوتھے ٹھہرن دی تھاں اوتھوں کھک گیا، گوردیپ دی ماں نے موہنی دی ماں نوں بتھیرا شانت کرن دی کوشش کیتی، پر بڑے دی موجودگی دوج شد مندہ دی بہت ہونا پیا۔

ہن گوردیپ سنگھ نے موہنی کیاں دی کوٹھی اکوں روز سنگھنا شروع کر دتا، تے اودے فرشی باری دوج بیٹھی ہوئی موہنی نال اکیاں بلا کے سنگھدا۔ کدی کدی اودے جاندا جاندا ماہیٹے دا پتھر گاونداسی تے موہنی وی اوسے پٹے دی نیویاں سٹراں دوج ہیک اٹھاوندی سی۔ ایہہ ہیک دی مدغم سٹروی گوردیپ سے کناں تیک اپڑ جاوندی سی تے اوس پٹے سے تال تے اودے دل پن لگ پینداسی۔

توت دیاں ساریاں لگراں تے بوردے گیا سی تے کچے توتاں دے پھکے رنگ دوج ہروائی دی ہنار آگئی سی۔ دوسر اکیاں لگراں دے کچھ توت ملاگیری ہو گئے سن۔ سارے داساز توت ات مستی دوج جوہدا رہندا سی تے فرشی باری دچوں ایس نوں دیکھدی ہوئی موہنی آپ جھوم جھوم اٹھدی سی۔

گوردیپ ہن موہنی نوں چوری چھپے بلداسی۔ رات نوں جدوں مہندی دی وارڈ سے کڑیاں آنے

رات دی رانی عطر پھیل اڈاوندی ہندی تال کوٹھی دی ولگن دے آر پار موہنی تے گوردیپ چن چانہی دوج نورانی تلبوتاں وانگ آکھ تے اویں نظر آوندے سن۔

موہنی دی ماں نے وی گوردیپ سنگھ دے نت سے پیریاں نوں تاڑیا سی تے مہنی کیاں نے گوردیپ کیاں دوج ایس گل اتے ککڑ چھج ہندی رہندی سی، موہنی تے گوردیپ ایس ککڑ چھج بارے لال کر دے تھکدے نہیں سن۔ اک دن موہنی دی ماں نے موہنی نوں پچھا۔ موہنی کڑے! ایہہ گوردیپ کھساں نوں کھانا باز نہیں آندا، گوانڈھ دوج بول بلارا چھکا نہیں، کڑے! توں ای ایس فرشی باری دوج بیٹھن دی تھاں پچھلے اندھٹھیا کر، تے پچھلی باری ہوالٹی کول لیا کر۔

"بہنوں تال ماں جی! جویں آکھ کراں گی، پر اودے وی تال کچھڑا چھڈے، کل پھیر گرانڈھییاں دی نوکرانی متھ اگھوایا سو کہ اتوار نوں دوپرویلے میں تیری کوٹھی سے پچھلے پاسے کھڑا ہواں گا۔ توں پچھلا دروازہ کھول چھڈیں۔ یاراں نال ایہا دوسا کیوں؟" چنگا چنگا کڑیے، تیرے درگیاں لاجوئیاں کتھے ہونیاں نیں۔ میں اگلے اتوار آپ مئے نوں پچھلا دروازہ کھوللاں گی۔"

موہنی نے اکیاں نیویاں پابیاں پر اوس دیاں ایہاں انگلاں پھرک رہیاں سن، تے اودے اپنی گھنڈی نوں بار بار اچا نیواں کر دی سی،

اگلے اتوار موہنی دا بیوتاں اپنے ماںک دیاں زمیناں دیکھن بند چلا گیا تے موہنی دی ماں نے پچھلے دروازے نوں کھول کے پیڑھا ڈاہ لیا۔ اوس کول سواہ دی بالٹی پئی سی، جس نال اودے گوردیپ دا موہنہ سر کالاکرنا چا ہوندی سی،

اتوار توں اک دن پہلاں اسی موہنی نے گوردیپ نوں آکھ دتا کہ اوس دی ماں سویرے کتے باہر جاوے گی تے اودے باہرلی کندھ دے اوہے کھلون دی تھاں دالان دوج آسکداسی۔ اودے دوویں توت تھلے منجا ڈاہوں گے،

گوردیپ ویلے سر کھنڈ پ کے دالان دوج آگیا تے مہندی دی ولگن سے اوہے دوج دوویں ٹک کے اک دوجے کول بہہ گئے۔ چمکیلی دھوپ دوج توت جھوم رہیا سی ہیٹھلیاں لگراں زمین ول آندیاں سن، تے کچھار ہرے توت لال نوب۔ توں ملاگیری جو کے پک گئے سن۔ دوویں اچھل اچھل کے توت توڑدے سن، تے لگراں نوں چھڈ چھڈ کے مڑ ہوا دوج

سلیئم چودھری

... کون دلاں دیاں جانے!

”انسان بڑی عجیب شے ہے جناب“۔ ڈاکٹر نے اپنے پائپ نوں جھاڑتے پھر اویسے
دوچ نواں تاکو بھر دیاں ہویاں بویا۔

”انسان دا دوسے انسان نوں سمجھاتے خیر دور دی گل ہے، انسان خود اپنے آپ نوں
وی نہیں سمجھ سکدا۔ اک چیز میریاں نظراں مچ چنگی ہے۔ پر رشید نوں ادھ میتھوں دکھدی ہے،
رشید جیہڑی گل نوں بہادری جاندا ہے، ہر سکدا ہے میریاں نظراں دوچ اوہدے نالوں وڈی کوئی
بزدلی ای نہ ہوسے۔ ایہہ ای حال غیرت، عزت تے آن دالے، اک انسان ایہناں گلاں پکھے
اپنی جان دے دیندا ہے۔ دو جا آدمی اپنی جان دین بدلے دوسے دی جان لے لیندا ہے۔ پر اک
تیجا آدمی وی ہر سکدا ہے جیہڑا نہ اپنی جان دیندا ہے نہ کسے دی لیندا ہے، سگول ایہناں گلاں
آتے ہنکارا مار کے ہدا اگانہ ٹر جاندا ہے۔ ہن تیس تاراں وچوں کینوں چنگا، عقل مند،
سیانائے بہادر آکھو گے۔ تے ای انسان نہیں۔ تے ای اپنی اپنی تھاں تے پتھے نیں۔ گل سدی
وچدی گل سمجھو ج اوندی ہے۔ لوہ میں تہاںوں اک واقعہ سناؤندا آں۔ میرا خیال ہے پھر میری
گل چنگی طراں تہاڈی سمجھ دوچ آجاوے گی۔“

ساڈا بلڈ ڈاکٹر نرا پرا نال دا ای ڈاکٹر نہیں۔ بڑا پڑھیا، لکھیا، سمجھدار، گینا تے ڈوگھا
آدمی لے، گلاں توڑ دیاں کردا ہے پر جنیاں وی کردا ہے بڑیاں ٹکاتے دیاں تے وزن مار کردا
ہے۔ اوس دن اسیں تینے دوست — تیں رشید تے ڈاکٹر — روز وانگول شام وپٹے
کم کار توں فارغ ہو کے کافی ٹاؤس بیٹھے ساں۔ ہن یاد نہیں گل کتھوں چلی تے کدھوں ہندی ہواندی
انسان دے دل دے ڈونگے پن تے اوہدے دن سوئے روپاں آتے آن مکی۔ ڈاکٹر دا پیشہ بیمارا
دا دوا دارو کرنا ہے، پر اوہ اپنے آپ نوں فلسفی اکھواندا ہے، تے میں اوہنوں دونوں مچیاں
توں دکھرا افسانہ نگار سمجھدا آں۔ تیس بھادری کتا خشک تے بے سولہ مسئلہ چھپر دیو ڈاکٹر اوہنوں اک
دوچ ایسا چکر دے گا۔ پئی تیس اوہدے وچوں چٹھائے دار افسانے دا مزہ لین لگ پڑو گے،

ایسی طراں سویر بیت گئی تے دھپ چکن لگی۔ مومہنی اپنی ماں دے پچھلے دروازے
پہرے نوں بھن چکی سی کہ اچانک گوریپ نے آکھیا۔ مومہنی ہن تاں نہیں نہ تیری ماں
کیاں دے جا کے شکایت کردی؟

مومہنی نوں جھٹ ساری گل چیتے آئی تے اوہ گھرا کے اٹھدی ہوئی کہن لگی۔ ”میری ماں دے کون
وڈیا ہو گیا ہے۔ تسی پھر کوسے“

”چنگا چنگا مومہنی تیرا توت تاں ہرا ہو کے پک وی گیا پرسا ڈا.....“
پچھلے پاسوں کھڑا کازسن کے مومہنی اٹھ کے فرشی باری دل گئی تے گوریپ اکھلا لگ
باہر لی کندھ سپ گیا۔

مومہنی باری دوچ کھوتی توت تے درخت ول تک ہی سی۔ اوس دیاں تکیاں آتے ہا
توت تے ساکے دیاں بکراں من تے بکھیاں تے کندھیاں آتے اوہناں دی مٹھاس سی۔ اوہ
جی کیتا کہ اپنیاں تکیاں دیاں بکراں نوں چٹ لوسے۔ اوہ ایہہ سوچ ای رہی سی کہ اوس دی ماں
اوہدے کول آکے کہن لگی۔ ”گڑے! اوہ کھساں پٹا گوریپ سو یا آیا ای نہیں۔ میں تاں اوس لٹی
”ماں چل چنگا ہو یا۔ اسان جان کے تھوڑا کسے نال جھڈا لینا ہے۔“

”میری چنگی دھی، تیرے درگیاں شرم والیاں پڑھیاں کڑیاں کتھے ہرتیاں نیں۔“ ایہہ کہنیاں
اوس نے مومہنی نوں اپنے کلاوسے دوچ لے یاتے متہہ چن مئی اوس دیاں دینیاں نوں آپر چکیا۔
”ایہہ کیہ، توت توڑ دی رہی ایں؟ گڑے! تیزوں کیہ وکھت سی؟ میں کیاں دے
منڈیاں کوں تڑوا دیندی۔“

”نہیں ماں جی، توت پک لے من تے میتھوں رہ نہ ہریا۔“
(”جیتتا“ دلی نوں شکریر نال)

اوس دن وی ایسے طراں اسی ہوئی۔

”واقعہ سچا ہے۔ یاں من گھڑت؟“ رشید بولیا۔

”سوتے ورگا سچا۔ میں کوئی افسانہ نگار نہیں بیٹے دلوں ای جوڑ کے لوں بیگانگیاں۔“ ڈاکٹر نے
میزوں چھڑیا۔ پر میں اوس ویسے مذاق سے موڈ وچ نہیں ساں۔ ایس لئی ہس کے ڈوٹ لئی تے
ڈاکٹر ہتھ دا پائپ میز تے رکھ کے بولیا۔

”ایویں گل وچ بہتے ایچ پیچ یادوں دا مطلب پانی رٹکنا ہوندا ہے جہدے وچوں حال وصول
کچھ نہیں ہوندا۔ میں گل نیڑوں شروع کردا آں۔ میرا اک واقف سی جہدے نال میرے تعلقات تے
کاروبار توں شروع ہوئے سن، پر پیراں اک دوجے سے ایسے نیڑے ہو گئے ساں بیٹے اک دوجے
دی آیس دی کوئی گل گھی نہیں سی رہی۔ اوہدے ویاہ نوں تن چار ای ورھے ہوئے ہوں گے، اک اوہوں
اپنی بیوی اتے شک ہو گیا۔ تے ایہہ شک غلط دی نہیں سی۔ اوس آدمی دا اک دوست سی جہدے نال
اوہدے بڑے پڑنے تعلقات من تے دوناں دا اک دوجے دے گھر ی کھلا آون جاوون سی۔ میرے
دوست نوں شبہ ہو یا اپنی اوہدی دوہی تے اوہدا دوست آیس وچ رلے ہوئے نیں تے اوہ
دوویں اوہدی بیوی وچ آیس وچ ملدے جلدے نیں۔ ایس شبہ وچ اک دن اوہ وقت توں
پہلوں دفتر لکھ کے گھروں گھر پیا۔ جداوہ گھر اپنی اتے اوہدے کمرے دا بولا اندرون بند سی۔
اوہنے بولا کھڑکایا۔ پر اندرون کوئی جواب نہ ملیا۔ اوہدے کن کھڑے ہو گئے۔ اوہنے دروازے دی
جھیت نال اکھ لائی تے اندر اوہوں اپنی بیوی تے دوست دوویں گھبرائے ہوئے نظر پئے۔
اوہدے متھے اتے تریلی آگئی۔ پر آدمی جگرے والا سی۔ اندر اندر غصہ پی گیا۔ تے اوہنے پیر بولا
کھڑکایا۔ ”ہن بولا جب کر کے کھل گیا تے سائے اوہدی بیوی کھڑی ایچ ہس رہی سی جیویں کوئی گل ای
نہیں سی۔“

”کیوں خیر تے ہے۔“ اوہدی بیوی نے پچھا ”تیس اج وقت توں پہلوں دفتر لکھ آگئے اوہ“

”کوئی خاص گل ناں نہیں“ آدمی نے جواب دتا۔ ”بس ذرا پنڈا ٹٹ رہیا ہے۔ چھتی نال اک پیالی

چاہ دی بنا لیا۔“

”متھے لوہ“ عورت نے آکھیا ”گرمی دا اثر ملدا ہے۔ آد کھاں تیس ذرا نہا لو۔ ایسے چور وچ میں

چاہ بنا لوں گی۔“

”گولی مار نہاوں نوں میراں آگے ای پنڈا ٹٹدا پیا ہے۔ توں چاہ بنا کے یا۔ دو گولیاں اپرو

دیاں کھا لوں گاتے پنڈا کھل جاوے گا۔

عورت چاہ بناون چلی گئی۔

تھوڑے چر پچھوں اوہنے چاہ لیا کے رکھی تے اوہدے نال دو پیلے من۔

”بھئی اک پیالہ ہو لیا ناں“ اوہ گرسی اتے بیٹھ کے بولیا۔

”ہوہ پیالہ کید کرنا ہے“ عورت نے حیران ہو کے پچھا۔

”کرن نوں چھڈ توں۔ پیالہ پھڑ لیا جھب نال“

عورت مرکلا ندی پیالہ لے آئی۔

آدمی نے بڑے سکون نال پیالے چاہ دے بنائے تے پھیر بڑے آرام نال پلنگ دے تھلے

لٹک دی چادر ول اشارہ کر کے بولیا۔

”پیلے لو کے گھرائے پر وہنے نال ایہہ سلوک کریدا ہے۔ جیا اوہوں کڈھ کے یا، بچارہ آرام

نال بہہ کے چاہ پیوے۔“

بس کچھ نہ پچھو اوس عورت دا کیر حال ہو یا۔ اوہدا رنگ پیلا ملدی ورگا ہو گیا۔ تھر تھر کندی ہے

دند و جدے من تے جی آدمی نے خود اٹھ کے پر وہنے نوں پلنگ تھیلوں کڈھیا تے اوہدا حال مردے

توں بدتر ہو رہیا سی۔

جداں وی ہو یا تھال نے کوڑا کھٹ کر کے چاہ پیٹی، تے چاہ توں خارج ہو کے گھر لے آدمی

نے عورت نوں آکھیا۔ ”سارا گھر تیرے سامنے تے چایاں تیرے کول نیں۔ جس شے دی تینوں لوڑ لے

توں بڑی خوشی نال لے جا سکدی ایں۔ پر تھئے ای۔ ایس ای ویسے۔ پھیر مڑ کے تینوں ایس گھردی

دہلیز اتے پیر رکھن دی اجازت نہیں ہووے گی۔ اپنا نیک سنجال تے ایس ذات شریف نال

ٹرو دی ہو۔“ کاغذ تھانوں کھیا کھایا تھادے ٹکلنے اتے پہنچ جاوے گا۔“

ایہہ آکھ کے ڈاکٹر کیاتے میز اتوں پائپ چک کے سگداون نگ پیا۔ جہدا مطلب سی پٹی گل

ختم ہو گئی ہے۔

”بھئی واہ بڑے جگرے والا آدمی سی جہڑا ایڈی وڈی گل ایسے ٹھنڈے دل نال سہارا گیا“ میں اپنی

راستے دتی۔

”لکھ لعنت اے ایس جگرے تے، میں سمجھا آں بی اوہدے نالوں وڈا بے غیرت آدمی ای کوئی

نہیں ہونا۔“ رشید نے اپنا خیال ظاہر کیا۔

”بس بھی بس“ ڈاکٹر نے پاپ دا سونامے کے دھوئیں دا فرما چھڈ کے آکھیا۔ اپنا فیصلہ
دین توں پہلوں پوری گل تے سُن لو۔“
”اچھا اجے کچھ بقایا دی اے؟“ میں بولیا۔

”کوئی زیادہ نہیں۔ بس ایس پوچھل باقی اے۔“ ڈاکٹر نے مونہہ وچوں پاپ ہٹا کے جواب دتا۔
”ہاں جی۔ پیر ایس گل نوں کوئی سال چھ مہینے پے گئے۔ میرا دوست اپنی دوہٹی تے دوست دیاں کرتاں
توں سٹر بل کے نوکری تے نال ادھ شہر وی چھڈ گیا۔ ایہناں دونوں نے آپس وچ بیاہ کر لیا۔ سچے گل
میں ایس گل نوں ٹھیل ٹھیل دی گیا۔ اک دن میں اپنے اک پرانے بیمار نوں دیکھن لئی جا رہیاں، پئی
رستے وچ اک تھاں میں بڑا کھپ رولا دیکھیا۔ اک گھر دے برہے آتے بڑی خلقت جمع سی۔ اوس
گلی وچ امی میرا بیاہ سی۔ میں اپنے دھیان لنگھ کے بیمار دے گھر چلا گیا۔ اتھے گلاں گلاں وچ پتہ
لگا پئی جتھے لوکین جمع سن اتھے اک تل ہو گیا اے۔ کسے آدی نے اپنی بیوی دی بد چلتی توں قصہ کھا کے
ادھنوں وڈھ چھڈیا سی۔ عام جیہی گل سی میں پیر دی کوئی توجہ نہ دتی، تے اپنے کم توں فارغ ہو کے
گھروں اٹھ آیا۔ جد میں پیر خوں ولے گھر کول اپڑیا تے سب دی گل ٹھیک اوس ای ویلے پولیس خونی
نوں ہتھکڑی مار کے تھانے نوں لے جا رہی سی۔ میں نظر چک کے دیکھیا تے میرے سامنے میرے دوست
دا ادھ ای دوست دھون تھلے سٹی پولیس دے گھرے وچ ہتھ کڑی پا کے تھانے جا رہیا سی۔
”اللہ تیری قدرت“ گل مکن تے میں آکھیا۔ ”کرتی دی بھرنی ایہدا ای نال اے۔“

”بھئی خوب اولے دا بدلہ ملیا؟ رشید بولیا

”کرتی دی بھرنی تے اولے دے بدلے آتے تال مٹی پاؤ۔“ ڈاکٹر نے اپنے پاپ نوں مہز آتے بجایا
تیس مینوں ایہہ دست۔ پئی تیس انسان دے دل نوں، ادھ دے اندر دے ڈونگے پن نوں سمجھن دا دعوے
ر سکدے او۔ اک آدمی لے جیہڑا ایڈی وڈی گل نوں اپنے ٹھڈے دل نال سہارا جاندا اے تے اک ادھ دے
رگا ای نہ جا آدمی اک عام بکلی جیہی گل آتے خون کرن توں وی نہیں آکدا۔“

”بکلی گل کیوں؟ رشید نے آکھیا۔“ دونوں لئی اگو جیہی گل سی۔“

”اگو جیہی کیوں بھئی۔ پہلے نال نہیں بتی سی۔ ادھ دے لئی تے وڈی گل سی۔ دوہے نوں تے پتہ سی پئی
دورت کیہڑے خاکش دی لے۔ ادھ دے لئی بکلی جیہی ای گل ہونی چاہیدی لے نال۔“ ڈاکٹر نے نقل ہی جواب دتا۔
”بالکل۔“ ڈاکٹر بولیا۔ ”اچھا بکلی وڈی نوں چھڈو، تیں پوری گل دا جواب دیو۔“

پراسیں پچلے ادھ دی گل دا کہہ جواب دیندے جد کہ انسان نوں انسان نے سمجھن دی گل تے ہور دی لے انسان نوں
نے مشیت فرستے وی نہیں سمجھ سکدے۔

چھینوت

ترجمہ: منصور قیصر

رات دی گل

اک چھوٹی ٹیپھی مکھی منیر قریشی دے نک وچ وڈ گئی تے ادھنے ادھنوں ایناں ستیا کہ
ادھ نچھال مار مار کے ہفت گیا۔ ادھ دی پنچھ اپنی ڈبل سی کہ منجھی دی ہل گئی تے ادھ دی
دوہٹی لاڈو ابھڑ واہے جاگ پئی ادھنے ہنیرے وچ دیکھیا تے پاسا پرت کے منجھی
دی دوجی ٹنگرول لیٹ گئی۔ پنچ منٹ ٹنگر اوہ نیندر لئی پاسے پرت دی رہی، پر نیندر جیوں
اڈ گئی سی پیر ادھنے اک ٹھڈا ساہ بیاتے منجھی توں ہتھ کے باری کول جا کھوتی۔

باہر گھپ ہنیرا سی اوس ہنیرے وچ ادھنوں صرف درختاں دے سیاہ سماجے تے مکاناں
دیاں چھتاں ای نظر آ رہیاں سن۔ نیندر دے خمار وچ ڈبٹی ہوئی ہوا بالکل چپ چاپ سی،
ادھ چوکیدار وی بالکل خاموش سی جہنوں رات دی خاموشی توڑن لئی تخواہ دتی جاندی سی، اوس
ویلے تے سارے کتے تے بییاں دیاں زبانان تے وی جندے وچ گئے سن۔ اوس موت جیہی
خوشی نوں وی لاڈو نے آپوں ای توڑیا۔ ادھنے باری وچوں باہر ول دیکھیاں ہونیاں اک
بیخ ماری ادھنوں انج معلوم ہویا جیوں اک کالا پر چھاواں ہوئے ہوئے ادھ دے گھروں آ
رہیا اے، پہلاں تے ادھنے کوئی گاں یا گھوڑا بھیا، پر کھاں زور نال مل کے دیکھن نال انج
جا پیا جیوں کوئی انسان دا سایہ ہووے۔ پیر ادھ سایہ باورچی خانے وچ کھلن والی باری کول
آ گیا۔ کچھ دیر اتھے کھلوتا رہیا تے پیر ادھ اچانک ہنیرے وچ گواچ گیا۔

”ایہہ چور ہووے گا“ ایہہ خیال بجلی وانگ ادھ دے ذہن وچ پھر گیا تے ادھ بے جمان لاکش
وانگ پھلی ہوئی چند سیکنڈاں وچ ادھ دے تصور نے اک ایہو جیہی تصویر بنا لئی کہ ادھ کیہ ہر عورت
ادھ دے تصور نال ای کنب اٹھدی ادھ سوچن لگ پئی جے چور باورچی خانے وچ وڑ جاندا تے پیر
ادھ وڈے کمرے وچ چلا جاندا تے اوتوں سون دلے کمرے وچ پنچ جاندا۔ ادھ دے ہتھ وچ
ضرور کوڑا ہوندا، سخت نال ادھیاں تھل کنبن لگ پھیاں تے ادھ دھڑم نال تھلے ڈگ پئی۔

”باؤ۔ باؤ“ ادھنے اپنے سٹے ہوئے خاوند نوں زور نال بلانیاں ہونیاں پھیرا۔ ”اٹھ دی باؤ“

توں نے مردیاں وانگ بے خبر ہر جانوس۔ رب لئی اٹھ دی باؤ

"اے" مینر قریشی بڑ بڑا کے دیاتے اک لمبا جیسا ساہ لیندے ہوئے اک ہلکی جیسی کچھ دی مارنے لادو کہن گی۔ "رب لئی اٹھ باؤ ساڈھے باورچی خانے وچ چھوڑ گیا اے، میں کے توں اٹکی منزل تے پڑھدیاں دیکھیا اے او تھوں اوہ باورچی خانے وچ ڈر کے دو بے کمریاں وچوں ب کچھ لے جاوے گا، اٹھ دی نہ، رشیدھے مکان وچ چوری انج ای تے ہوئی سی۔ ہائے ربا کپھڑے پتھر تے بت نال واہ پے گیا وے۔ میری گل تینوں سمجھ نہیں آندی، میں ہئے اک بندے توں باری وچوں باورچی خانے وچ ٹپے دیکھیا وے۔ باؤ توں تے مینوں پریشان کر دتا۔ میں کچھ دیر تھیں بکھی آں کہ اسی سخت خطرے وچ پے گئے آں، پر تینوں نیندر ای نہیں چھڈ دی۔ آخر توں کہہ چا نہدا میں، چور ساؤں دی ٹوٹے کر جاوے تے گھردا وی صفا پا کر جاوے تے تے ساہ تے ابا میاں لیند۔ مینر اٹھ کے مجھی تے بہہ گیاتے گرم ہو کے کہن لگا۔ "تسی لوگ کتے پاگل تے احمق اور۔ بیوں رات توں وی پھین نال نہیں سوں دیندے۔ توں کتی بے رحم میں، میری نیندر ای حرام کوئی اے۔"

"باؤ۔ میں قسم کھا کے کہنی آں میں اک چور توں دیکھیا اے اوہ باری خانی اندر ٹپ رہیا سی۔" پیر کہیہ ہویا "مینر لویا۔" کوئی ہووے گا، توں کیوں گھبر رہی میں شاید اوہ نرانی راجاں دا محبوب ہووے۔"

"کیہ کیا ہے۔ لادو کہی بکھی جو کے رہ گئی تے بولی "توں کیہ کیہ رہیا میں میں کینا واں کہ راجاں دا محبوب او تھوں ملن لئی آیا ہووے گا۔"

اللہ رحم کرے ایہنے تے ہنوں ہر پاگل کر دتا۔ توں تے چور کولوں دی ہتتا پتھر دل میں مینر لویا۔ "میری جان تینوں نہیں ایہو جیہاں گلاں سجداں۔ پہاڑاں وچ ایہہ پرا نا رواج چلیا آوندا اے۔ کہ پھرے دار عام طور تے باورچی خانیاں وچ جا کے گپ شپ لڑاندے میں۔" نہیں باؤ۔ مینوں بے وقوف نہ بنا میں ایہو جیہی فضول گل سنن لئی تیار نہیں، توہنے ای باورچی خانے وچ جا کے دیکھ۔"

"کیہ توں تے میرے پچھے ای پے گئی میں۔ رب لئی ذرا سوچ میں اس ویلے باورچی خانے وچ جا کے کراں گا۔"

"باؤ۔ میں بے ہوش ہو چلی آں" لادو نے کہا۔

اپنے سر لیں پٹے ہے مینر اٹھ بیٹھا تے سیپر پارکے باورچی خانے وچ چلا گیا۔ اوتھے ایناں ہنیرا سی کہ ہتھوں ہتھ نظر نہیں آوندا سی۔ کچھ دیر تیکر اوتھے ہنیرے وچ ایہ صر اُدھر ہتھ پیر مار کے آیا، دروازہ لڑیا تے اوہنوں جگا کے کہا۔ "آمنہ شام توں میں میرے کول میرا گاؤن دھون لئی یا سی اوہ کتھے وے۔"

"جی اوہ میں راجاں توں دے دتا سی۔" آمنہ نے اندروں جواب دتا۔

مینر نے سر بل کے کہا۔ "رب ای جاڈا اے اس گھر تے لوکاں توں سلیقہ کولوں آوے گا۔ جدوں اوہ توں میرے کولوں یا سی تے پھیرا نہوں کیوں دے دتا سی۔"

پھر اوتھنے جا کے اپنی نوکرانی راجاں توں جا اٹھایا تے کہا "راجاں نی راجاں۔ نی توں چپ کیوں میں۔ توں بولدی کیوں نہیں، تینوں کیہ مار وگ گئی۔ نخرے نہ کر، تے سدھی طراں دس ہننے جیہڑا باری ٹپ کے تیرے کمرے وچ آیا سی اوہ کون اے۔"

راجاں بولی "جی میرے کمرے وچ باری ٹپ کے بھلا کون آسکا اے۔"

مینر نے کہا "میں کہنا واں بہانے نہ بنا، چنگا ہووے گا کہ اس غنڈے توں آپے امی کڈھ دے اسی اُس بد معاش توں ایہتھے رہن دی اجازت نہیں دے سکدے۔"

"پر میں چھری آں اس ویلے تہاڈا دماغ ٹھیک لے۔ ایہہ گلاں صرف میرا جیہا پاگل ای بڑا کر سکد اے۔ چنگی گل اے سارا دن میں سن بچھ کے مر جاواں تے رات توں ایہو جیہاں گلاں دی سنال۔ تے میرے ربا میری محنتاں تے جاں نثاریاں دا ایہو ای اجر لے۔ میں کتے گھراں وچ کم کر چکی آں پر اچ تک میں ایہو جی گل نہیں سننی۔"

"میرے سامنے ہن مانی صاحبن نہ بن اوں بد معاش توں ایہو جانا ای پٹے گا، میری گل سن رہی میں کہ نہیں۔"

"ہائے ربا" راجاں چنج کے بولی۔ "تسی تے پڑھے لکھے سمجھ دار آدمی تہا توں ساڈھے بھیہ غریباں تے ایہو جیہہ الزام نہیں لانے چاہی تے، ہن نہیں ایہو جیہی بے عزتی برداشت کیتی جا سکدی۔" ایہہ کہہ کے اوہ زور نال روں لگ پئی۔

مینر لویا "میں ایہو جیہی گلاں وچ آن والا نہیں۔ تیری مالکن نے ای مینوں ایہتھے بھیجا اے۔ اسی ہور کچھ نہیں کہندے۔ صرف ایہی گل اے کہ اوں بد معاش توں ایہتھوں کڈھ دے۔" اوہ مسلسل روندی رہی تے مینر توں اپنی غلطی دا احساس ہو گیا۔ اوہ واپس آن لگاتے،

اوسنے پچھیا۔

”راجاں میرا گھاؤں دھون لئی یا سہی اوہ کتھے رکھیا ای۔“

”اوہ معاف کرنا میں اوہنوں کرسی تے ٹکانا ٹھل گئی سال اوہ سٹور دے پچھے ٹیکیا ہویا اے۔“
اوسنے اپنا گھاؤں ٹھول یا تے چک کے اپنے کرسے دوجھے آیا۔ لاڈو بسترے تے لیٹ کے اپنے خانوہ دا انتظار کرہی سی۔ اوہ تن منٹ تیکر تے خوش یمنی رہی۔ پھیر گھرا کے سوچن لگ پئی۔ اوہنوں کتھے کئی دیر ہو گئی اے اوہ ہلی تیکر نہیں آیا۔ ایہدے بعد اک ہمد تصویر اوہدے سامنے آئی جیہدے دوج اوسنے دیکھیا کہ چورسے اوہدے سر تے لوٹا مار کے اوہنوں ماروتا اے۔ پنج منٹ گزرنے پھیر اوہ منٹ ہور گزر گیا۔ پھیر چھ منٹ ہو گئے پھیر اک منٹ ہور ہو گیا۔ غم تے خوت نال اوہدے متھے تے پسینہ آ گیا۔ اوسنے زور دیا چیخ ماری ”باؤ۔“
”کیہ اے توں کیوں چیخ رہی ایں۔ میں آگیا واں تیری چیخ تے اپنی دردناک سی کہ کوئی ہمد من لیندا تے اینج جا پورا جیروں تینوں قتل کردتا ہوسے۔“

میر نے سمجھی دھی دون تے مجھدے ہوسے کہیا۔ اوتھے کوئی وی نہیں توں خوسے خواب دیکھیا ہوسے گا۔ اس خروچ اک توں ایں، جینوں گل گل نال ڈر آن لگ پیندا اے۔ اک تیری نورانی اے۔ جیہڑی آنج وی اک برساندی رہندی اے۔ توں کتھے بزدل تے ڈرپوک ایں۔ میں موم بتی ہال کے تینوں نوبیاں تصویراں دیکھانا واں۔ پر ماچیں کتھے وے۔
ایہہ کہہ کے اوسنے ماچیں وڑھی تے موم بتی ہالی پر اوسنے ہلی پہلی فوٹو تے ہتھ ای رکھیا سی کہ اوہدی دوہٹی بے زور زور نال کینتا شروع کردتا۔ اوہدیاں دوویں اکھاں باہر نکل آیاں تے خوت نال بولی۔

”توں باورچی خانے وچوں اپنا گھاؤں لے آندا اے۔“
”کیوں۔“

اوسنے اپنے آپ توں دیکھیا تے جبران ہوسے رہ گیا۔
اوہدے مونڈھیاں تے اوہدا کوٹ نہیں سی بلکہ چوکیدار دا بھاری کوٹ سی۔

کہکشاں ملکہ بی لک بنی

کھتا

میری عمر لے ایڈھی وڈھی تال نہیں ہوتی پر میں سہنے توں ای مرگلی ایڈھی جیتی تھل جاندی آن چوہن خوسے زمانے نے جینوں کیناں پھیریاں شے دتیاں ہون تے حاشیے دا اندہ بھلی کر چھڈیا ہوسے کہے کہے پیتا تھل جان نال مینوں جیہڑی شہ مساری نال واہ پیندا اے اوہ میں ای جانڈی آل۔

اوس دن وی میں راتوں بڑھتے سامنے پیسے اپنے بیگ دوج پائے سن پر سویرے جدوں سکول جان توں پہلاں نوکر نوں سووے لئی پیسے دتے تال بوہ عام اتے رکھے چکنا یا د ای نہ رہیا۔ میں بس سٹاپ تے پچھی۔

مسافراں وی بیٹھ ویکھ کے تسلی ہو گئی کہ بس آن والی اے بے پوری طراں سناہ وی نہیں سی لیاتے بس آگئی۔ اوہدے دوج پہلاں ای ایہی جیہڑی کہ پلا گلا کیتیاں بغیر کم بند نظر نہیں آوندا سی۔ ایس لئی زور زور دی کر کے میں وی اتے چڑھ گئی پر اوتھے تے کھلون نول وی کدھرے نقال نہیں سی۔ زمانہ برقصے تے مردانہ کوٹ او وچی اینج اٹھے ہوسے سن جیویں کپڑے وی دکان مچھ اک دو بے تے نقان کتھے ہون۔ اک پاکستان دے بڑے موٹے تے دو بے کپڑے محٹے، اک بس سوڑھی تے دو بے باریاں دے شیشے ولایتی جیہڑے کنڈکٹر بغیر مجال لے پاسے ہٹن۔

پر مشکراے جے ایہہ گھراہ تے گٹن تھوڑی دیر گروں لگ گئی۔ ساڈے کتھے بھراتے بھیناں اک سٹاپ توں دو بے سٹاپ تیک وی بس اتے ای سفر کرسے میں تے چھ پھیاں دوج اپنے نال اوہناں غریباں دا وی کوٹا کرہی بندے میں جیہناں شہر دی دوجی نکر تے جانا مندا اے۔ پہلے سٹاپ اتے اوہیاں توں دودھ لوک اتر گئے تے ایہی نقال ہو گئی کہ میں وی اک خالی سیٹ اتے بہہ جاواں پر پچھے اوسے وی دچارے مرد بیٹھن توں بے آس کھڑے سن۔ جدوں میں بیٹھی تال پرسن نیڑے آئے اپنے چار چو پھیرے نظر دوڑائی تے غریب کنڈکٹر دا سر مسافراں دوج پھیا دیا تے مینوں فوراً بٹوا پھیتے آ گیا۔ میرے منہ چوں چیک نکل گئی۔

”ہائے ربا! بٹواتے گھرا ہی تھل آئی آل۔“ ایس خیال دے آن نال پتہ نہیں، کیوں میرا

رنگ پیلاٹے ہتھ پیراں وچ کانہو جیہا چھڑ پیا۔ بلا چھ پیساں دی گل کیرے، کئی واری
کہہ، روز ای میں دوانی دے کے ٹکا واپس لینا دستر جاندی ساں۔ اج تاں مجرم میں ای
ساں۔ میری حالت تیتوں آپے ای نہیں ویسی جاندی سی۔ مینوں ایہہ شرم پئی کھاندی سی کہ جوں
گندہ ٹکٹ لئی کہے گا تاں میں کیہ جواب دیوں گی تے سے اوہنے ساریاں ساریاں ساہنے مینوں تے
لاہ دتا۔ تاں میرا ہارٹ فیل ای ہو جاوے گا۔ میں ساریاں زمانہ ساریاں ول دیکھیا پر کوئی وی
واقف نہیں سی، اپنا وڈا بیگ جھولی وچ رکھ کے میں اک اک چیز چروٹی، خورے کدی بھل جھیلے
کوئی دوانی وچ ڈگ پئی ہووے پر کیتوں جیہا بڑی شرمندی تے کجی ہرے باری سے سیتھیاں ول
دیکھن لگ پئی۔ دل وچ اپنے پھیتے نوں کوڑ کوڑ گالاں کدھیاں۔

تے میں چنگی بھلی ایس رب دی نگری وچ چدی پھردی ساں۔ انج جا پداسی جیویں رب دی
خدائی دھال رب توں بوہتا میں جاندی آل۔ درجیاں دی گل وی نہیں ویسری سی پرہن سہاگ دا جوڑا
پائے ہلے چار ای ورھے ہوئے تیں، تے پل دی گل وی انج دوڑ دی اسے جیویں دماغ وچ
اوتھوں ڈیویر لڑھے ہون۔ پر سارا دوش اوہناں منکراں تے عمال دا اسے جیہڑے میرے پے
تکرے موڑھیاں اتے اوووں چڑھ بیٹھے من۔ جد میری کئی ماں دیاں اکھاں وچ آنجواں دے سائے
دیوے بچ گئے من۔ تے اوہنے میری پہلی وار گھنڈ چیکن والی نامحرم سس دا ہتھ چھڑکے کہیا سی
"میرا دھی اکو اک اسے تے بڑی لاڈلی تے لاڈاں نال پئی اسے۔ ایہنوں بندرتے چاول بٹے
پیارے نیں۔ تسی ایہنوں ایہناں چیزاں توں نہ پھرتن دینا۔"
جے ہن زکس دیاں پھلاں بیٹھے تے مٹی وچ سون والی ماں دیکھدی کہ لاڈو نوں کیہناں کیہناں دوتاں
نے چھڈ دتا لے، تے دوجی دھی نہ تھن دا سارا دکھ بھل جاندی۔

اوس ویلے بس دا کرایہ نہ ہون نال مینوں اگلے پھلے سارے اسی کھڑے یاد آن لگ پئے دل
کرے کہ زور زور نال دون لگ پواں۔ پر پھیر دل توں سمجھاواں کہ خود سے میتھوں اج اوہ پیسے ای
نہ منگے۔ پر میرا ایہہ خیال ای خیال سی۔ گندہ ٹکٹ تے اگے جا کے پیسے لینے شروع کر دتے من۔
ہن اوہ میرے دل ای آ رہیا سی۔ میری حالت دیکھن والی سی، کدی تے میں تڑپ کے اٹھ بھندی
ساں تے کدی پھیر بے وس ہرنی دانگوں اکھیاں بھار بھار کے باہر تھکن لگ پیندی ساں۔
ہن پھڑے جاوے دا پکا یقین ہو گیا سی، کیوں کہ اوہ میری نال دی نون ٹکٹ سے رہیا سی، اپنے
وچ اک سٹاپ آگیا تے اوہ مرداں ول چلا گیا۔ اوتھوں میری منزل مقصود وی کچھ دور نہیں سی۔

میرا دل دعاواں منگداسی کہ اوہ اودھرا ای زہرے تے میں اتر جاواں۔ بھادیں ایس سوچ نال میرا
ضمیر مینوں ملامت وی کرداسی پر اوس ویلے وی بے عزتی کوں ضمیر دی پھڑکار کوئی اپنی وڈی
معلوم نہیں ہوندی سی۔

پر کیتوں جی۔ گندہ ٹکٹ سیتی دے کے پھیر ساڈے ول ای آن لگ پیا۔ میں جیراں ساں، پئی
اوہ مینوں کیریں بھل گیا اسے۔ ایسے وچ میرا اترن والا سٹاپ آ گیا۔ میں اتر گئی۔ میں دو قدم
اگاہ نہ دودھ گئی۔ پھیر خورے کیہ ہو یا کہ میں گندہ ٹکٹ نوں بلایا تے بولی نال کہیا۔

"بھرا! میرا بیٹو گھر رہ گیا اسے ایس پاروں میں ٹکٹ نہیں لیا۔" اوہنے میرے منہ
ول دیکھیا تے سامنے اشارہ کر کے کہن لگا۔ نہاڈا ٹکٹ تاں تہاڈے نال دے مردے لیا ہی
میں اک دم گھرا کے سامنے تھی۔ میرے حافظے نے کچھ کم نہ کیتا، پر جوں اوس پلے دل
انج غور نال تھک باں دیکھیا تے اوہ مسکرایا۔ اوہدے مسکراں دے نال ای میرے حافظے نے
جیویں سمندر دیاں ڈونگیوں جھلاں وچ بٹھی ماری۔

مینوں کوئی دس ورھے پہلاں دا زمانہ یاد آ گیا جوں میں دسویں پاس کیتی تے پٹ پٹ
کے کالج پڑھن لئی ماں دی روٹی حرام کردتی سی ماں پیسے دن کالج جان ویلے کہن گئی۔
"دیکھ دیکھ! مینوں میں چین تے سوچ کر لوں وی ٹکا کے پایا لے، چانسی راتاں وچ کدی تیتوں
کپڑا وی لیہر جانداسی تے مینوں ہول پین لگ جانداسی کہ کتے چانسی وی تینوں ننگے پنڈے نہ دیکھ
لوے۔ ہن توں کالج جان لگی ایں۔ ماں وی عزت تے اپنی آہو دا خیال رکھیں۔"

میں اودھی گل نوں دل وچ دسا لیا۔ دو میل دا رستہ لگی آوندی تے جاوندی ساں۔ ماں دیاں
گلاں پھرے دے سپاہی بن کے میرے نال نال ٹردیاں سن۔ مینوں چنگی طراں یاد اسے۔ اک دن میں
جاندی پئی ساں تے اک منڈے نے جیہڑا مینوں اوس ویلے کسے کالج دا ددھیار تھی لگداسی،
مینوں لگی وچ کلیاں دیکھ کے کہن لگا۔ "حضور کدی تے ہس کے لنگھیا کرو۔ تے میرے منہ وچوں سھٹے
کھٹا سھٹے ہر کچھ وی نہ نکلیا تے میں غصے نال بھری پیتی اگے دودھ گئی۔

بتی عرفے ایس بھٹے چکے واقعے دے یاد آوندیاں ای میں اوس گھٹے "ول پھیر دیکھنا چاہیا جیہڑا
ایس ویلے فرشتے ناولں دودھ گیا سی۔ پر خورے اوہ اچانک کدھر غائب ہو گیا سی۔ میں اودھی نیکی دی خوشبو
شنگھدی ہوئی سکول والی سڑک تے ٹر پئی۔

طالب جالندھری

سُفنا

تک توں سورج دی لالی
 ڈب گئے تارے کھتیاں ڈھلیاں
 مٹھیاں مٹھیاں ننگیاں ننگیاں
 سبھاں سانوں چٹھیاں گھلیاں
 نیچ پٹیاں میسے من دیاں کھیاں
 ہس پٹیاں میسے دل دیاں کھیاں
 چھتک پئی ڈاچی دی جھانجھر
 ٹسک پٹیاں اوٹھاں دیاں ٹلیاں
 ستیاں ہیراں سوہنیاں صلجاں
 رٹھڑے یار مناوں چلیاں

خستودی جاگ

ایڈے وٹے شہردیاں ملیاں ملیاں گھیاں دے وچ

تیز ہوا
 کھنگیاں گئے بندیاں نوں
 گھلیاں لیراں وانگ اڑاوے۔
 یاں بند مکاناں دیاں جھبتھاں وچوں
 آپے ہن آپے روون وانیاں نوں
 تیاں پھوکاں مار جگاوے۔
 جد خستوآں دے پرچھانیں،
 شام دا صدیاں بھجا بولا آپے کھولن
 ایجو تیز ہوا، ہن سوڑی پے کے
 کوٹھیاں کندھاں اتے لگ لگ سوئے۔

عبدالحمید بھٹی

غزل

عشق دی نگری دے کیہ ٹھاٹھ
جتھے سب دی بھجے ناٹھ

تک لئی نیناں دی شاہی
قدیں گے راتے راتھ

کڑیا، مہن نہیسن نسن جوگا
سوہنیاں دل نول ماری کاٹھ

من مسد وچ بت ٹکائیے
ہردم کریے پو سب پاٹھ

رویاں بار کدی نہیں ملدے
دل رکھے نوہے دی لاٹھ

پیر فضل گجراتی

غزل

برہوں دا شغلہ بیڑک پیا ٹھنڈیاں سب تاراں ہو گیاں
لگ ایہدا جتھے سیک گیا پیدا گلزاراں ہو گیاں
جو اتھو لے کہہ چھڈن اوہ پورا ہو کے رہندالے
جو ذکر اوہدے وچ پنے گیاں جیہجان تواراں ہو گیاں
اوہ غصے سن تے میرے توں بیزار زمانہ سارا سی،
ہن سادی دنیا راعتی لے راحی سدا کاراں ہو گیاں
چونسی دے اک پروے تے زاہد نول ساقی سے آندا
جو مشہد ولوں آئیاں سن گروی دستاراں ہو گیاں
ایہ گل امی میرے گلپیں دایاراں نے رفو کرایا سی
اج مکرٹے ٹکرٹے جنت وچ پلے دیاں تاراں ہو گیاں
سپاں دے ڈنگیاں ہو یاں دا لیکھ کدھروں دارو چانداسی
ہن تاراں اوہدی زلف دیاں جلی دیاں تاراں ہو گیاں
جو سوہے ٹورے آن کدی اوہناں پرے تاوا دتا تہ
دیواراں اوہدے محل دیاں تہنقہ دیواراں ہو گیاں
ہنیں حالت طاری ش خاں نے ایہہ شاخاں کچھ کرن تیاں
تک میرے رشک بہاراں نول بے ہوش بہاراں ہو گیاں

ٹھیکے وچ ویکھ حریفان نول ہو گئے تھنٹھے لوک گئے
ہن فضل مسیتی جا ڈریا تے شروع وچاراں ہو گیاں

غزل

اکھیاں وچوں راتاں دا جس گاتا جھاتیوں مارے
 لوواں کر کے خورے کتے ڈٹ گئے جن تارے
 کدی کدی تصویراں بن کے میوں نظریں آوں
 ایزہ گھڑیاں اوہ ویلے جیہڑے تیرے نال گزارے
 پتے جھڑ گئے پچھے رہ گیاں ٹہنیاں ننگ منگیاں
 کیہڑی خاک سج رُل گئے آخر چھلاں دے لشکے
 توں تے اچیاں محلاں دے وچ بہرے کھڑے ہستیں
 گلیاں اندر روندے پیرے اسی خراب وچاے
 سکے پتے بدھے پیل، کلاہیاں ہویاں کلیاں
 کدی تے بانج جھاتی پا کے دیکھ اپنے درتارے
 چارے پاسے ان ہنھیراں تیرے تانے ہوئے
 افسر وال دے دیوے بالوں کیہڑے کیہڑے دھارے
 خورے کیہڑے دن اشفاق اوہ ایدھر پھیرا پارے
 راہاں تگدیاں رہندیاں گلیاں اٹھ اٹھ پھن چلے

رشید سلیم سمیع ایم اے بی اے

قطعات

میر یا مہربیا چن دیا ٹوٹیا دے !
 شے میں تیرے کولوں کجھ تنگدی نہیں
 تیرے ورتے آواں سوالی بن کے !
 تاہنگ تیری دہلیزوں تنگدی نہیں
 دے میں کیہدے اگے فریاد کراں
 کیہنوں دساں ایہہ حال دلاں دلاں
 ایس مہدی رسدی دیکھوے وچ
 کون سندھی گیت غماں دلاں
 میوں آیتیاں محلاں دی تاہنگ نہیں
 تیرے تداں دی خاک فٹ دیکھدی آں
 تیرے بانج شے جھلاں توں کیہہ اپنا اسے
 اپنے متھے شے لیکھ توں دیکھدی آں
 میرے پیار دی پینگھاں چڑھکے شے
 ہن آکھنا ایں تھلے کیہہ حساب دلاں
 ایڈی آچی اوڑیاں مار کے شے
 کیہریں اوڈی اوڈی کیہہ حساب دلاں

ظہور نظر

ادب کی

ملتان روپ

روہی دی ہک نار

گھیل قرار گئی

اوتھاں دی ہک ڈار — وڑ ہمار گئی

وچ کجاوے بیٹھی با این اوہ دکھن دی تنتری

پھل کنول دی جھولی اچ جینہہ ڈولے رنگی تنتری

نال سہیلی پا گلوڑی ایہہ جیہا کیتوس پیار

ساکوں مار گئی،

روہی دی ہک نار.....

جھالر پلکاں دی لہراتے ہونٹھیں روک تے گال

بوچھن دا گھنڈ ڈھال بناتے ناز نہوریں نال

جیں ویلے ہوں ڈھنوس میں ول دھاڑ کجلی دی دھار

تھی تلوار گئی

روہی دی ہک نار.....

دیندے راہی، اڈدے کھیتی کون کیندے روک

دل ہن مویٹھ مے جھر رہیں اہڑی سکھ دی جھوک

عشق دی بازی گن سیتیں، جنس درمی دا گھر بار

تمت مار گئی

روہی دی ہک نار

گھیل قرار گئی

اوتھاں دی ہک ڈار

مور ہمار گئی۔

اک حقیقت روشنی...

* — نہ گاؤن، نہ کھیڑ

(منو بھائی دے نال)

کردار:

- عمرا ..... عمر ۳۵ ورہیاں دی، اکھے داد دوست
- اکھا ..... جوان گھرو، آواز فرا کو شہری، ٹھہرے مزاج دا
- ساجھا ..... عمر ۳۳ ورہے، اکھے دانکے ہون دا ماہر — آواز وچ کھوک،
- زفانی ..... عمر کوئی ۳۰ ورہے، لہجہ پنڈرو،

ف یلا ————— آج کل

تھاں ————— پنجال دریا پاں وچ کوئی پسند۔

۱ ہنیری رات دی چپ سے وچ ڈرونی شان شان - رات دا پتل پھر - کھرے
دوروں کے درویش دستے ہوتی - دی آواز ہولی ہولی آوندی ہے - کسے کسے ویلے
دور کدھوں سٹک تے گھوڑے دیاں ٹاپاں دی آواز - .....
عمر :- رالیں طریقے نال پاسا پلٹ کے جس طرحاں بڑا تھکیا ہووے

سادیاں لم سلیاں کہانیاں وچ اچ دی لمی رات دی بیت گئی اے
گلال حلے دی پوریاں ہر تباہ نہیں کتھا نم دی ساری دی ساری پٹی اے
باراں درھیاں پچھوں زخم بھر گئے نیں، پر حلے وی پڑتے نکدی نہیں
یاد داں والی ندی دیاں لہراں وچوں تیزی تیغ والی نئے نکھدی نہیں
بھائی میرا اکھیں میں ڈٹھاتے نہیں اچ تیرے کوں میں حال سنیا
باراں درھے میں دور دیاں دیساں وچ خاطر پیٹ دی ڈاڈا پہاڑ کھنیا
اپنے دیس دی وا جدوں آوندی سی ایہدے وچوں ہنوں ہودی بڑ آوندی
واجاں بھٹکیاں روحاں دیاں سسٹن سسٹن کے کلی روح والی مرجھا جادندی
ہنوں، اینا کو پتہ نئے گیا سی کجھ شہر ملکہ نوں وکس پٹے نیں
سادے پنڈاں تے شہراں سے لوک سارے اپنے گھراں چھڈ کے نپے نیں
جھک چلے سسٹن ایناتے جان واساں - .....

زنانہ آواز :- ..... ڈاڈی کھینڈ ہوتی، وڈا کھیل ہویا

عمر :- عورت دے پاگلاں دا لگوں ہن دی آواز - کجھ دیر تیک ہمدی رہندی اے تے
دوبوں جینے چپ چاپ ہو جاوندے نیں - ہا سا نکدا اے تے تھوڑی دیر لمی چپ
تھکی عورت اے، روز اینتوں لنگھدی اے۔

اکھا :- شاہیں آریساں میں تے دیکھی سی۔
(عورت دا ہا سا کوں سناتی دیندا اے)

عمر :- ایہدی انج ای گڈیری ہندی اے۔
اکھا :- ایہہ کون اے ؟

(عورت دا ہا سا)
عمر :- رگھا برکے، ..... اینویں ہمدی رہندی لے۔

میں تال تینوں پیالگی سناونداساں، لیکن اگاں ٹلیاں، کجھ دل بچھے
(عورت دا ڈرانا ہا سا ہور کول آجاندا لے)

اکھا :- (جیراں جیسا) پر ایہہ کون لے ایہدی تے وچ مینوں میریاں کناں دی سٹی ہونی چاہے
عمر :- اینویں تینوں بھلیکھا لکدا لے، چھڈ گل ایہدی آدو گھڑیاں اکھ لائیے تال
جے سویرنوں اٹھ کے - .....

(عورت پھیر ہمدی اے - گھر دے سامنے ای بیٹھی ہوتی
جا پدی اے - ہونی ہونی اوہ گیت گاؤں مگ پندی اے۔
بیمردے وچ کدی کدی ہس پندی اے تے کدے
آواز رون لکھی ہو جاندی اے - دوویں گیت نوں چپ
ہو کے سسٹن دے رہندے نیں)

زنانی :- اکھاں وچ ہنجواں دیاں جھڑیاں

عمر :- عمراں توں ڈیرے لائے نیں
جوت اکھاں دی دڑھی بن گئی
ہنجو براتی بن آئے نیں
ایہہ مہمان لے اک دو گھڑیاں

اکھاں وچ ہنجواں دیاں جھڑیاں
جاگ جھاگ کے کایاں راتاں
لوں لوں سے وچ درو سمایا
پل پل کاک، وڈھدی ہاوسے
فجر دا تارا نظر نہ آیا
سامنے منزل لاں ڈاڈیاں لڑیاں

اکھاں وچ ہنجواں دیاں جھڑیاں
بار سنگھار کرے کوئی میرا
سونا جوڑا لے کے آدو
گاوڑا سدا سہاگ سے گاؤں

بینوں ڈولی وچ بٹھا و

مار سکھی پھیلاں دیاں چھڑیاں

اکھاں وچ ہنجواں دیاں چھڑیاں

میریاں گلاں سن سن ہویاں

لوکی جھٹی جھٹی کہندے

جو جانن اوہ چپ چپ رہندے

انت ہنیرا چڑھدے ہندے

ایویں اپنیاں گلاں گھڑیاں

اکھاں وچ ہنجواں دیاں چھڑیاں

زندہ نال مہدی اے .... ہاں ہولے ہولے دور ہوندا جاندا اے تے ایہہ دو ہاگیت

دے بعد اُچی آواز وچ گاونڈی اے)

کس نے ویکھے زخم اولڑے، جانے ڈونگے روگ

بٹ بٹ تنک کے ہس پندے نیں ایس دنیاے لوگ

عمر:۔ بھرا میرا! آج تے میں تنک ٹٹ کے سچ پھیں تے چکنا چود ہویاں

حال میری کنوں ایہو ہویا، پر میں دھچھڑیاں بلد مسرور ہویاں

اکھا:۔ توں ای سوچ میں باروں ورے زب دی ریت وچ منہ کھاؤندا ہویا

چاک بن کے کینیاں کپنیاں واسب کجھ سہہ گیا مہنوں کجھ نہ کہیا

نیکے ہون توں ماں یو چھڑ گئے من، ہوش پیر دیاں ایہیں دی پنڈ چھڑ یا

دھکے کھا کھا کے وڈیاں شہراں وچ اپنے ملکے وچ نہ پیر جمیا

پتر پرلے من وس وچ کر کے تے گئے جدھر گئے اپنی مرضی نال

اپنے پنڈ دی واوی نہ پیر آئی، کیتھوں پچھدا اپنیاں بیاں دا حال

عمر:۔ پیر لام ٹھی، دھمک دھرتی تے بند ہونے قسمتیاں والے مڑ آتے

اکھا:۔ گلاں پھیر کل رات وانگر آج دی لمیاں ہونڈیاں ہونڈیاں نہیں مکن

گلاں دیاں پیراں لمیاں نیں ایساں نال تے زخم چنے پیر دھکن

گل ایہہ وے، آج تے بل یا اے سارے وچھڑے ہو گرائیاں سنگ

ساریاں نال تے کہانیاں نہیں پائیاں گلاں کرن دی پڑھے ایسے سنگ

میرا بار سا بھا، توں جاندا ہیں اوہنے کیا سی رات نول آون دا

گلاں اوہدے نال کرنیاں باقی نیں اوہنوں چا دی سال ساندن دا

میرا یاد سراج کدی گاؤندا سی، کھڑے اتے بہ من پر چاؤندا سی

پانی بھرن نول اوٹھے .....

..... پر میوں بھائیایاں نیں گلاں وچ دیر نہ ہو جاوے

پشلی رات پہلے اسی ہو گئی اے .....

بچھا سوں توں میں تے چلدا واں .....

..... بچھا، بھائی نول کہہ گندی لا جاوے

..... [چلا جاندا اے — بو ہند کرن تے گندی چڑھاؤن دی آواز

وقفہ — قدام دی چاپ .....

..... اکھا:۔ (اک راہ سنگھڑے جے کولوں) بھائی اک ذرا میوں دس جاویں ایتھے ساجھے دے گھر دا

..... بوہا کھڑا۔

..... مرد:۔ سا بھا! سا بھا! بچھائے یار

..... اکھا:۔ وڈے ویلے تے میں وی دیکھیا سی، اوکھا نہیں پر بوہا میں کھڑا کھڑاں

..... مرد:۔ میاں ایہہ وول لنگھ جا چاؤدم

..... اکھا:۔ کھجے ہتھ توں جس گھر توہیلے

..... نالے طیلے سہنگی دی واچ آوے .....

..... اکھا:۔ بچھا .....

..... (قدام دی آواز آونڈی لے۔ پیراک جگہ کھلوکے اکھا آکھدا اے)

..... ایہہ اوہدا گھر میوں گدا اے وڈے ویلے میں ایتھے ای آیا ساں

..... نالے نووی گھر وچوں نکدی اے، نالے ساجھے دی واچ دی آونڈی لے

..... (گاون دی آواز)

عمر:۔

اکھا:۔

مرد:۔

مرد:۔

اکھا:۔

اکھا:۔

ادہ ایہہ تے اجے پیا گاؤندا اے، بھیڑی عادت اینوں ڈاڈھی گاؤن دی اے
 ذرا نیڑے ہو کے کن لاسنناں، بھلا بول اکتا لے تے کیہ گاؤے
 ایہہ عمراں توں کلا رہن والا، کیمہ پیاں کھیکھتاں نالی من پر جاوے
 (ساچھے دے گاؤن دی آواز ذرا دوروں..... پر بول سمجھ آوندے نیں)

کوئیں دیکھتے بیٹھیاں ستیاں اک آن پئی چنگاری،
 جیہڑی ہوسے ہوسے دُح کے پہلے پاگئی دھواں جاری
 پھیر لنبو بل بل نکلے، جہنناں کوہاں اگ کھلاری

جیہڑا دل دچوں دھواں اٹھیا اوہ سنجوین بن و گیا
 جیہڑے سنجوین بن نکلے اوہناں پلکاں ڈیرا گھنٹیا
 جیہڑا سنجوین نہ سکيا اوہ بن بن ہواں اٹھیا
 ہر رات اٹھیا اے اڈ کے پئے سارے گھرنوں ساڈن
 یاراں دے گھنڈنوں چک کے پئے اپنے گل نال لاون
 ایہہ سڈیاں بلدیاں یاداں ایس اگ توں منہ چھپاؤن

ایس اپنی اگ توں رکھا، کس اپنی جان بچائی
 جیہڑی اپنے گھرتوں اٹھی، مڑ اپنے گھراں آئی
 میں کیہنوں کوک سناندا، کیمہ سٹا سٹا وا اگ پرائی
 ہن سادھوین کے جی نے ایس اگ نال یاری لائی
 ایس اگ نول روح بنایا ایس اگ نال پینگھ ودھائی
 اسال سب کچھ ہن جریہنی جو اپنے اگے آئی

(ایس طرحاں لگا اے جس طرحاں گیت ختم ہو گیا اے)

اکھا:- (اپنے آپ نال) ساچھا اچھ اے ای گاؤندا رہندا اے۔ پر سرتے بول ایہہ بدل گئے نیں
 اوہ دے رنگ رنگی بول سارے ہن دکھاں دی اگ مچ کھل گئے نیں
 خورے اینتاں درھیاں مچ کیہ گزری ہسدے کیمہ دے لوک چپ چاپ ہوئے
 اینہاں نال بل کے ایوں لگا اے جیویں زخماں نال ملاح پ ہووے
 کیمہ پیاں سوچیاں وچ پھیریں پے گیا ہاں ساچھے یار توں وچ ای دیواں

کھلو کھلو کے تال وی تھک پیاں (اچھی آواز وچ) —
 ساچھے میں آیاں، اندر آجاواں۔

(عورت دا لاسا بہت نیڑوں سنائی دیندا اے نال ای گل کردی لے)
 دن تے رات دے واوڑے، کیہ کیہ رنگ دکھائے
 کسے زوں تختوں بھنجے سٹے، کسے زوں عرش بھجائے
 ..... دو تارے نیڑے آئے
 ..... اک ازوں کٹا جائے

(عورت مہدی ہوئی اکتے دے کووں سنگھ جاندی اے۔ چپ)
 اکھا:- ایہہ عورت تال یا جو گئی اے یا ڈین اے ...
 پر میں کیہ آکھاں

ایس راز دا شید نہ پتہ گئے (اچھی آواز وچ)

ساچھے میں آیاں اندر آجاواں

ساچھا:- (دوروں) اندر آجا یار میرے میں راہ تیری پیا دیکھا واں،
 ایتھے بچوں والی گل کیہڑی توں ملن تے آیا نہیں خیراں
 (کووں) آجا ویرا سنگھ آندرا کچھ ہتھ دی پوڑی جڑھ کے
 اُپر آجا..... ٹھہر ذرا، تینوں اپنی مکھ نال تے لاواں

[پوڑیاں اترن دی آواز، پھر ایس طرحاں دی آواز دے روپ جس طرحاں]
 دو یار گلے ملدے ہوں۔

چل والی آتے چل کے بیٹھے تھلے ڈنگر بدے نیں
 اکھا:- چل میاں جتنے توں آکھا ایس، تیری ہر گل تے دل، جی آکھے

درھیاں بچوں اچ ملنا ہو یا اے .....
 ساچھا:- ٹر دا آچھڑ دے ایہہ گلاں، گلاں موت دیاں نیں چھلاں
 دل وچ چھید کرن جوں زمیں وچ کردے نے پہل ہلاں

(چبارے وچ اڑکے)

اکھا:- یار گل کیر اے جہندے نال کوو اوہر ڈاڈا دکھی تے دردی لے
 کے مر نہ تے لالی نہ نظر آوے، ساکے پائے امی کھنڈی ہوئی زردی آ
 سا جھا:- چھڈ اوئے یارا، بہہ جا ایجھے توں کوئی اپنی گل ساکے
 ہواں والیاں ہو ٹھاں توں توں آج تے ہمایاں لکھکے
 تینوں باڈا اے اپنے پنڈ وچ ساڈی یاری کیکن آہی
 پر اوہ ساریاں یاریاں ٹھیاں جیوں کر چاروں کونٹ تباہی
 اکھا:- مینوں اکھا میں میں گل نہ کراں پر آپی توں قصے ایہہ چھیر بیٹھیاں
 میاں گل اک سدھی جیہی لے بھاویں چنگی تے بھاویں مندی سٹاواں
 اپنے سنگیاں، بزرگاں تے بچیاں لکھ کے ڈٹھے نیں پیرے ہر بوٹے
 جہناں جڑاں مچ خون پھوڑے نیں جہناں لے ڈنیاں لیندیاں لچ جھوٹے
 قسی لکھ کر گل ایہہ او دھر، چارہ کروا پس پیر توں بچن والا
 پھیری گلاں ملے ہر پوڑا آتے ٹپک پیسی ایس درو دا ہر چھالا
 سا جھا:- سچ ای کہندا ہوسیں بھائی پھیری چھڈے ایہدا کبھڑا
 ایہہ قصہ اوئے لہوتے آگ دا ایہہ قصہ ہے ڈاڈا بھیرا
 اکھا:- پر میں تے آج تیرے نال ساجھے ایہہ قصہ ای سنن ستان آیاں
 جہناں یادواں نے کدی نہ پچھا چھڈا اوہناں یادواں دا کرن دھان کیاں
 کہن توں میں سب توں مل لیا اے، پر پٹیا نہیں ملے اوں روح توں میں
 جیہڑی تیرے تے میرے ہاں دی سی جہندے واسطے لڑے ساں کئی توں میں
 میرے نال نہ کسے اوہدی گل کیتی، تیرا گھر وی حالے آجاڑ پیا اے
 نہیں تال تھج لیندا گل اہل میں آج، تیرا دل وی آج تیک ترنڈا اے
 سا جھا:- جس گل توں میں ڈر دا ہنساں اوہر گل توں آن کے پیچھی
 دل تے زخم تے توں دھوڑکے یارا توں تے کیتی، بھھی
 میں آج سارا قصہ پیارے نہیں کہہ سکدا نہیں سن سکدا
 چھاننی دل تے وچوں آج میں یاراں دا لہو نہیں بن سکدا

اکھا:- سنیاسی لکھای چپ چپ رہندے نیں، اوہ تے حال نہ کسے نال کہندے
 پتہ نہیں سی توں وی چپ ہوتا، دل وچ ارمان سارے رہنے نیں
 میں تے سنیاسی توں تے گاؤں دے نال ہن بیت وی لکھدا رہتا ایں
 جیہڑا حال پچھے اوہناں ویلیاں دا اوہنوں توں اوہ.....
 سا جھا:- آخر، یار مرے، پر مینھوں کوئی کسے دا حال نہ پچھے
 کبھڑے کبھڑے دل توں لے گئے درداں ملے حال نہ پچھے
 اکھا:- سا جھے ایہدے کوئی نہ گل پیارے اسال بڑیاں آساں آتے ساں
 سا جھا:- ہوی..... پر توں ہن کیر پچھا ایں جان تے جو ہویاں سو ہویاں
 اکھا:- بیبا ایہو گل ہے تے تیری مرضی اسال جہرتے نہ تیرے نال کرناں
 دو دن لئی ایٹھے اسی آگے ہاں اسال دورے دیساں تے مچ مرناں
 اکو گل کچھنی سی.....
 سا جھا:- اکو گل تے کچھنی سی پر ایہو گل اولڑی ڈاڈی
 ایسے یاد تے دن پے گذرن اوہسے نال حیاتی ساڈی
 پر اوہ گل جے پوری سن لین تیرا دل وی پھوٹ جاتے گا
 دردے ہنڈھ نل روکن والا ہراک بنا کٹ جاتے گا
 اوکی سب کچھ جان تے جھدے، دن راتی نیں دیکھدے رہندے
 ایسے آپ میں گلاں کرے مینوں تینوں کچھ نہ کہندے
 نہ اوہ کہہ سن نہ میں کہہ ساں نہ توں اہل حقیقت سن سیں
 نہ ایس درداں والی راہ تے کھڑے رہے کھدے پچھیں
 چپ رہ لب بند رکھ ایس گل لئی، بیت کے دو چار توں سن لے
 جے کچھ جان کیس تے جان لے، بیتاں توں مطلب توں بچن لے
 اکھا:- بیت کہن توں پہلاں اکتارا چک لے.....
 سا جھا:- گاؤں میں تے نہیں گاؤنا دو اک بیت سنا دیندا واں
 اکھا:- اکتارے تے نال جے بیت ہوں درد ہوروی اوہناں دا دودھ جاتے
 سا جھا:- پچھا ایہو مرضی آتے سن لے اکتارے تے بل

(گاندھا اے)

اج دی رات ہوانے آکے پھیر بوسے کھڑکائے ،
پھیر پھیرا درزاں وچوں اندر جھپاتاں پائے ،
طاق تے بلدے دیوے وی نو پیل کنیدی جائے ،
سدرھاں دا اہو دیوے وچوں آج نکھندا جائے ،

کنڈیاں ہتھیاں تے آکے دل دے زخم ٹوٹے
پیڑوی آکے دل دے دیہڑے اپنی کنڈھڑی کھوے
دردا دہرائیں آکے دیکھے ، مٹو نہوں کچھ نہ بوسے
کھول جتاواں انگلیاں نال سواہ دے پھرنوں پھولے
دل دی نگری ہوتے اگ دا کھینڈ رچا کے اجڑی
اک اک سدھر پاگل بن کے روپ وٹا کے اجڑی
جھوک و ساسا کے پیسا دی جنڈھڑی راہ بھلا کے اجڑی
نویں نگر وچ آئی آکے سرت و نجا کے اجڑی

اج دی رات ہوا ہنہیرے کنڈیاں ہتھ داکاں
راہواں دے مچ پھرے لالے زہری کامیاں ناگاں
اج دی رات پھنڈ مینوں دتا میریاں اپنیاں راگاں
اج دی رات میں سو جاواں یا کلیاں فخر تائیں جاگاں

سا جھا لے بس نہیں کورا جے اپن چریت عورت دا باسا بہت کووں سنائی
دیندا اے ..... ایس ہاسے وچ بڑی تگھی طنز اے ..... یا سا کوں آکے
فیڈ ہو جاندا اے ..... تھوڑی دیر چپ رہندی اے ..... اہدے بعد

اکھا :- ایہہ کون اے اوہو .....

سا جھا :- بوئگی رن اے سدا می ایہنے آکے پایا پکت
لھنت اوکس زناتی اُتے جردی کھری وچ مت
میں نہ جاتا کہ تائیں ایہنے پنڈ وچ واپریاں پھرنا
ایس چڑیل دے آگے لوکاں کر کمر بو ..... کرنا

اکھا :- سا جھے گل تے سن ، مینوں دس تے سہی ایہہ کون ابھاگن تترپی اے
ایہدے اُتے کیہ ہونیاں ہو گیاں ایہدی دلڑھی کیکن پھٹھڑی لے
کیہڑے گھن گھیر طوفاناں نے ایہدے عقل تے ہوش گنوا گئے نہیں
کیہڑے ہرٹھ آئے کیہڑے زلزلے سن ایہدے گھر دیاں کنڈھال جو ڈھاکے نہیں
اج صاحبان وانگول پیردی اے وچ مسجیاں گلیاں دے ہوکا
مینوں دس تے یارا ایس جھتی توں کس نے کھوہ لیا چلیھا جوکا
سا جھا :-

جے ایہہ صاحبان ہوندی اکتے نہ کھاندی مرزا یار
جے ایہہ سوہنی ہوندی تے نہ کردی پھنساں نوں پار
جے ایہہ ہوندی ہیر تے یارا بھیک مودی ایہہ نہہر
جے ایہہ ہوندی کستی تے ڈیدی تھل مارو ہر
سچ پھپھیں تے میں نہ جانا ایس زناتی پیالا
کدے تے ہتھ قرآن پیندی کدے گلے مچ مالا
کدے تے جا مسیتی بہندی کر پھیرے تے سجدہ
کدے ایہہ راہ مچ نچن گدی ڈھول جے سُن دی دجوا
یاراں و رہیاں توں میں ڈٹھا ایہدا بھیت نہ جانا
کون لے کدھروں آئی لے کدھر جانا ، تاہی پھیاتا

اکھا :- ایس خاکی دھرتی دے اُتے یارا مولا سچے دیاں بے پروا ہیاں نہیں
اونہاں تتر پڑے بیکھ لکھا آندے جھڑیاں ٹر کے ازلوں آئیاں نہیں
کوئی اپنی کیہ اے کیوں کر اے ، کس کم لئی ایس جہان آیا
سیھے لکھ نہ بھیدرا جان مے میں بن کے ایویں ہر کوئی پرطان آیا
ایس گزردے کے نوں مٹھ دے کے کوئی روپ نہانے دے دسد نہیں
جیون بھیدریاں ازلی واکاں نوں اک پل لئی کوئی وی کسدا نہیں
کنڈھوں آئے ہاں کیہڑا اے ایس ساڈا کہیاں دور درازیاں منزلان نہیں
کوئی تھوہ نہ بیڑی کنڈھے دا ایس کا بگ دیاں اچیاں چھلاں نہیں

سوہنی ڈب گئی، میر زہر پیکیا، صاحبان اُجڑی تے کستی کرا موئی
مرزا تبتیا تیر دیاں انیاں نے، راتجھے، پتوں، جیہڑا نال ایہو ہوی

سا جھا :-

نہ اسی مرزے نہ اسی راتجھے نہ صاحبان نہ میر
چھڈ ایہہ قستے بڑے پرانے گل کر ہور ای ویر
زل تے مہن کھینڈن والا، توں کیر لایا روگ
رن کیتی ہس کے ٹر گئی یاراں کس یا جوگ
لعنت ایس زانی اتے رنگ و پچ پاگئی مینگ
ازوں ایس نوں مت ملی اے پچھی ہو کے ڈنگ
ایہہ ناگن، دو موڑیں سیتی، کسے نوں جہ نہ ڈنگ
اپنی دیہہ نوں آپی ڈنگے دھروں عذاب ایہہ منگے

اکھا :-

بچھا اچ ای ہی پر یار میرے دلاں ج تے اوہو طوفان اٹھدے
جہنناں لاچ گزارے گھر ساڑے، جیہڑے جسم دا قیمہ کرا سٹھدے
کاہنوں اوگھن گھائیاں دکھ درداں میں جان نوں لا عذاب کھیاں
جہ نظر پئے پر بچھا اپنی ڈراں کنہاں تے کوہاں تائیں نساں بچھاں
توں دس مہن، تیلتھوں نہ گل چھی، جیہڑی زینت جیہی گندل میار کتھے
اودھے روپ گئے داما شق میں اوس لاٹ دا اچ شمار کتھے

سا جھا :-

توں جاہیں، توں سب کچھ سمجھیں، فیروزی نہیں ایان
چھری کھنڈی نال دو جینوں پہلاں لائے اوہنوں سان

اکھا :-

سجھے میں تے اچ جہنوں بلیاں .....
سا جھا :-

کسے نے تینوں دسیا ہوی .....
اکھا :-

نہیں، میںوں تے کسے نہیں گل دسی، کر کے شرم میں اپنی وی پچھیا نہیں
کیتے لوک وچ گل جان مے سن، ایس ٹی میں کسے نوں متھیب نہیں

سا جھا :-

وک تے آتھے کانے پھر دے کیر جانن کیر کہن
کلی پرائی سٹردی دیکھن، اُچھے، تے تے ہن

کھٹیا مارن، ہس ہس دکھیاں دوہریاں ہر ہر جان
جہ دیکھیں ایہہ لڈی کسے دی دنیا، دین، ایمان
اکھا :-

سا جھے میں نہ لوکاں دی گل کیتی، جیہڑی زینت دی بات میں پاؤں نال
سا جھا :-

زینت تے بے زینت ہوی توں جاہیں یا میں،
اکھا :-

کیہہ بنیا اے اوس مٹیاں تائیں یارا میںوں تے اودھی نہ خبر کانی
سا جھا :-

اودھی خبر کسے نہ کوئی، باراں ورھے گزارے
سچ پچھیں تے سوہنیاں تائیں روپ گھنا ای لائے

لہوتے اک دی کانگ دسے اندر اودھا روپ سوایا
کسے نہ ڈٹھا، کسے نہ تکیا، پر سب نوں زخمیا

اوکھے جھٹ کسے متھ نہ پھڑیا نہ توں سیں نہ میں
جس ویلے بچل شاخوں جھڑیا، نہ توں سیں نہ میں

کسے دی خاطر کوئی کیکن پل وچ پاگل ہوندا
بھید بے جانا تاں چولا ایہہ نہ میرے گل ہوندا

اپنے اندروں دشمن اٹھے، کھیت کرے مکھ یاراں
اپنے اندر دوزخ ہووے، ساڑے باخ بہاراں

اپنی گل ای لوہا بن کے جیہد تے آ کھوئے
آپی اپنے لاسے اتے بگ بگ ہنجو روئے

زینت پورے پنڈ داماں سی، اوہ وچکاروں مٹیا
اودھے پچھوں اوس پنڈ دایکھ ای ہویا اپٹھا

راکھے دیاں سبکیاں)

کوٹھے چھڈا گھرو ہو کے روویں سوہنی دا بگ
ہس کے سب کچ دیکھ اوئے بھنا جیوں ہے اک کانگ

بھلیا لوکا، جو مرموئی اوس دا مہن کیر رونا
ڈھٹھے گھر نوں سب چھڈ جاووں تیر کسے نہ ڈھونا

توں تے اینویں شیر جوانا، دل پیا تھوڑا کر دیا
اکھا:۔ رہنوال بھری آواز وچ سا جھیا! گل میری توں سٹ چھڈی .....
سا جھا:۔

چھڈ یار کس آہرے لیکوں، میں جاناں سب گلاں
کدے نہ مڑیاں مڑیاں بیڑیاں کدے نہ مڑیاں چھلاں
سُن توں تینوں یاد لے اپنے پنڈے ہندے کھوڑے
اسی دونوں جا ہندے ساں، لانی کڑیاں دی سوہ تے
اودوں اک گاون مئی بنایا، او ہنوں توں میں گاؤندے
گاگراں بھردیاں کڑیاں توں اسی او ہو گیت سناؤندے
چھڈ سب گلاں، سوئیاں مڑھیاں، تینوں گیت سناواں
جادو بیتیاں ورحیاں شے اک واری پھیر جگاواں

(گاون لگ پیندا لے)

کھوہے اتے جی کھلوکے تے چار چو پھیرے
گاہدی اتوں اتے کوئی گھڑے چکاٹے میرے
اوپے جاکے پھیل چھیل راہ وچ مینوں گھیرے
ہولی جیہی میرے کن وچ آکے "نی قربان میں تیرے"

نی جھٹے لے قربان میں تیرے

موند مار کے، وٹ کے منہ زوں، جی بدن بجائے

بانہوں پھڑنے بھر بھر دنتے چوڑی ٹڈی جائے

"چھڈ دے مینوں لے بے لجا تیتوں شرم نہ آئے

رات میں لیکن گھڑوں نکلاں آواں تیرے ڈیرے"

نی جھٹے لے قربان میں تیرے

جی دیکھے اکھیاں بھر کے دل وچ کھڑ کھڑ ہے

گھر جاون توں جی نہیں کردا، اینویں بیتوں نئے

اکھاں اکھاں دے وچ ڈانڈیاں گھڑیاں رزناں دے

اتوں والی ہر کے پادے، اینویں بہرے پھیرے

نی جھٹے لے قربان میں تیرے

"چھڈ دے میری راہ وے بیبا گھڑوں ہوگی دیری
گھر جانڈیاں زوں آجاتی لے ڈانڈی شامت میری
چھڈ دے میرا چیرا مہن تے میں نوکر ہاں تیری
قول توں لے رات زوں میں آواں گی تیرے ڈیرے"

نی جھٹے لے قربان میں تیرے

(دونوں جھٹ کو ہندے ہندے نے..... پھیر تھوڑی دیر لئی چپ)

اکھا:۔ سوہنیا کیہ ایہہ بھلیا ہو یا گاون، آج زویاں دھناں وچ گاؤنا ایں

میری ہک سچ مار کے تیر زہردا، ناسے روانا تے نلے ہساؤنا ایں

ایناں گلاں شے گھجھل تے ایہو ہوندے، پتا کھوونے گھجھل میندے نہیں

پر روج دی مورت تے ایہو جیہی لے، خوش رہو تے گھجھل میندے نہیں

[دونوں جھٹلی مورت شے ہن تے بڑ بڑان دی آواز آونڈی لے، جیہڑی کول آکے
ختم ہو جانڈی لے،..... لاسا اوہو پاگلاں والا.....

اکھا:۔ پھیر لنگھ گئی، سا جھے سینا ہی.....

سا جھا:۔ مار سو گولی، پاگل سوہری، مارو ماری پھر دی لے

بازی لاکے جت گئی، پر ہاری ماری پھر دی لے

توں مہن پیارے ایٹھے ای سوں جا، کیہ ایں میلے گھر جانا

بے آرامی سب داکارن، ایں توں پسند چھڑانا

اکھا:۔ نہیں سا جھیا میں او تھے آکھا آئیاں.....

سا جھا:۔ جان دے یارا، اوہ ولی جانن تیری میری یاری

سندھ توں لگی آونڈی لے تے قربان تائیں حبا ری

اکھا:۔ جانا میں تے کچھ دن ایٹھے ای ہاں پھیر.....

سا جھا:۔ پھیر چھوڑ دی گل جان دے جھٹ دا علم نہ کوئی

جودم گڈرے دل بل سنگیاں اوہو جیاتی ہوئی

ماریں چوک تے دیوا بجا دیں، دو گھڑیاں سس لے

پھیر غردیاں بانگیاں نال ای دن دے جھکڑے پیٹے

عورت دا ہا سائیز، اچاتے زیادہ طنز والا آوندا اے۔۔۔۔۔ لاسا
 بڑی دیر تک آوندا رهندا اے۔۔۔۔۔ پھیرا نچ گدا اے جوہیں گاؤن گا
 رہی لے۔۔۔۔۔ گاؤن دے بل ہولی ہولی آپے ہوندے جانڈے
 نہیں تے سمجھ پین لگدے نیں۔۔۔۔۔
 دل زور زور نال دھرٹکے

اکھ پھڑکے۔۔۔۔۔ آج دل دے محرم آوندا

آج ترنجبین بہہ کے مہاں تے کسے نوں کچھ نہ دساں
 سب بٹ بٹ تلمن مینوں کھڑکھڑا کر کھڑکھڑاں
 انگ انگ پیآ پی پھڑکے دل زور زور نال دھرٹکے۔۔۔۔۔

نی سیو آج منہ ہنیرے آبولیسا کال بنیرے
 میں او مہوں چوری پانی آتلیسا بابل میرے
 اوہ کھلا کھلوتا کرٹکے دل زور زور نال دھرٹکے۔۔۔۔۔

آج تند نہ تر کھلے پندی بناں کیتوں پونی رندی
 چرنے دی گھر کر بوسے میں تھیں رچاواں مندی
 جیہڑی سبھی اکھوچ رٹکے دل زور زور نال دھرٹکے۔۔۔۔۔

میں سکھیاں نول گل لاواں میں پیلاں پانڈی جاواں
 سب دیکھن میرے چالے میں ہس دہری ہواں
 کوئی پچھے مینوں پھڑکے دل زور زور نال دھرٹکے۔۔۔۔۔

(عورت پھیر من گ پندی لے)

اکھا:- سا جھیا۔۔۔۔۔

سا جھیا:- ہاں۔۔۔۔۔ آڈوے سے دے اکو پل نے باراں سال نوں پھڑکے
 سورج کڈھ لیاندا اے جیہڑا لاٹاں مار کے چلے
 اکھا:- سا جھیا! ایہ تے سنی آواز چاپے، ایہ تے دل نوں میرے پئی کچھدی
 سا جھیا:- (اپنے رول وچ) تینوں پر ایس سورج دی اک کرن نصیب نہ ہو سی
 تیرا دست تے تیرا دشمن تیرے لیسکھ نوں ہو سی

(ذرا جذباتی انداز وچ)

دیوا جھ گیا، دیوا جھ گیا، انت ہنیرا ہویا،
 انت ہنیرے شے پھراں دی ننگی پٹھ میں سویا
 آج میں ایس ہنیرے پھراں والا جھکڑا چک ساں
 یا سرامکے، اوو گاکے، آپی میں ای مک ساں

اکھا:- سا جھ توں کیساں گلاں کرناں ایں۔۔۔۔۔

سا جھیا:- میں نہ جانا میں کیہ ہاں تے کیہڑیاں گلاں کرناں،

(عورت شے مین دی آواز کوں آندی لے)

(سا جھ غصے نال اکھدا اے)

ایس لے شے ہتھوں جھلی مرنا، یا میں مرنا

کیوں یاد ایس لے شے نال تیرا کھڑا روح دا تار ہے آن ملیا
 ہا سا، ہنیرا، ہواں، ٹھٹھے، سب امی ساڈے دشمن
 نہ میں دشمن نہ توں دشمن، اک دوسرے شے سجن

پھیر وی اندر باہر کھچا تانی روپ وکھاوے
 روپ وکھاوے دن سوئے، راتیں ذہیں ڈراوے

(عورت پھیر مہدی لے۔۔۔۔۔ سا جھ اٹھ کے باہر آوندا تے گاہل کڈھدا لے)

نس جا اتھوں واہرے کیتے جمدیاں نوں جا رو

ایتھے نہ کوئی تیرا میسرا، پنڈوں نکل کھلو

اکھا:- سا جھ جان شے پاگل نال پاگل بن کے کیوں اپنی جان کھچاؤنا ایں۔

(سا جھ پرت آوندا اے)

سا جھیا:- سچ اکھیا ای پر ایس دن نے سارا پنڈ نچایا۔

ایس شے ہوش حواس گولچے، دکھ دونا درد سوایا

ایس جھلی شے نال امی ساڈے پنڈ دا جھل وی ٹردا

ہوش حواس ہے ایہدے مڑے پنڈ دا ساہ وی مڑدا

توں تے ازل ہنیرے رستے ٹریوں ٹردا رہ سیں،
 توں اپنے پرچھاویں نوں دی گل نہ کوئی کہہ سیں
 اکھا:- (گلابرکے) ساجیا میں خدا باہر چلداواں، میں دیکھاں تے ایہہ جی کتھوں دی اے
 ساجھا:- توں ہن ایں ہنیرے گھر توں کدی نہ باہر جا سیں
 جو باہر ہے تیرا نہیں لے، اندر روپ وٹا سیں
 اکھا:- میں چلیاں۔

ساجھا:- دکڑ کڑدی واز آوندی۔۔۔ ساجھا اچی آواز نال،
 توں ادھواٹوں پیرے کدھ سیں، اپنا لہو ای چٹ سیں
 باہر زینت جھلی پھردی اوس دا جوگ نہ کٹ سیں

اکھا:- (حیران ہو کے) اوسے ایہہ زینت۔۔۔۔۔
 ساجھا:- آخر زینت، اوہو زینت، جمدی سمجھ نہ آئی
 جس دل تے دیا سی تیزوں، اکھ ساجھے سنگ لڑائی
 اکھا:- اوسے ساجھا کہہ پیا اکھاں۔۔۔۔۔

میں جانا جو میں پیا اکھاں، بارہ درہے توں جاناں
 جس نے میرا روپ وٹایا اوس دا سہاگ لٹاواں
 اکھا:- ساجھا! دیواتے بال۔۔۔۔۔

ساجھا:- روشنی وچ میرا ہتھ کبنا، توں میٹھوں بچ جانا
 (گرج کے) آج میں زینت زندی کرنی تینوں مار مکانا (نعرہ ماردا اے)
 لے والی شیر جونا

[دروازے سے پٹ زور نال وجدے تے گھدے نے۔ عورت دا
 پاسا تے پھیر کوڑی آواز وچ۔۔۔۔۔]

زنانی:- لے والی شیر جونا، میرے ہتھ وچ بلے مثال
 ایں مثال سے اگے آ، ہر تلوار تے ڈھال

ساجھا:- توں پاگل۔۔۔۔۔

زنانی:- ہاں میں پاگل، میں زینت، میں چپیا جس دا نام
 اوسے کارن مرنا جونا، اوس نوں ست پر نام
 " ایں جھلی سے نال ای سارے پنڈ دا جھل دی ٹوڑا
 ہوش حواس جے ایہدے مرٹے پنڈ دا سادہ وی ٹوڑا
 جد جھلی مر زینت بن گئی، آپ پٹھے جو پٹھے
 تیز دھار ایہہ چا تو والی، تیری شہ رگ کٹے
 تیری شہ رگ کٹے
 تیری شہ رگ کٹے
 تیری شہ رگ کٹے

ساجھا:- ہن انج ای ہوسے گا، انج ای ازوں کھیا ہویا۔
 (اپنے آپ نوں چا تو مار لیندا اے)
 زینت:- (زور نال ہمدی لے پھیرا کھے زن۔۔۔۔۔)

بہر دیا سائیاں توں مر آویں میرا جھل دی کٹیا
 میرے جھل دی بھدی نال ایں پنڈ نے جھل نوں کٹیا
 میرے بہرے! تیراں چکان سارا پنڈ چکان
 میں مر آئی آن اہل تے اپنی، پنڈ ولے مر آون
 (مر سیتی ہنک جان والی)

[لکھت : جون ۱۹۵۶ء
 راوی پنڈی : اکتوبر ۱۹۵۶ء]

د "پنجابی ادب" دے پڑھن والے لکھدے رہندے سن کہ گورکھی پڑھن دی جان
دسن دا سریندھ کیتا جاوے۔ کیوں جو پنجابی زبان دا دو جیرا ادب ایس پتی وچ اے، اسی
اسی گورکھی دی الف بے دے رہے آن تے اگلی داری ایہناں دے جوڑ دساں گے۔

ੳ	ਅ	ੲ	ਸ	ੴ
اد	اے	ای	س	س-ج
ੲ	ੲ	ਗ	ੲ	ੲ
ک	ک-خ	گ-غ	ج	ج-ز-ظ
ੲ	ੲ	ੲ	ੲ	ੲ
ج	جھ	جھ	جھ	جھ
ੲ	ੲ	ੲ	ੲ	ੲ
ٹ	ٹ	ٹ	ٹ	ٹ
ੲ	ੲ	ੲ	ੲ	ੲ
ڈ	ڈ	ڈ	ڈ	ڈ
ੲ	ੲ	ੲ	ੲ	ੲ
ڈ	ڈ	ڈ	ڈ	ڈ
ੲ	ੲ	ੲ	ੲ	ੲ
ڈ	ڈ	ڈ	ڈ	ڈ
ੲ	ੲ	ੲ	ੲ	ੲ
ڈ	ڈ	ڈ	ڈ	ڈ

راجہ رسالو

ادبی سرگرمیاں

زبانیاں دا قول لے جدوں انڈی نظر سوئی ہووے۔ ججے ہوئے ملنے وی جم پندے نیں
تے سکے ہوئے ٹینگر دی ہرے ہو جانوے نیں۔ اک وقت اوہ سی دیں پنجاب دے و سینگ ای
پنجابی زبان نوں اپنی زبان منن توں گھراوندے سن۔ ہن انڈا فضل لے، پتی اپنی مادری زبان
وچ دلچسپی لین دا جذبہ جاگ پیا اے۔ ہووے وی کیوں نہ آخر پونے تن کروڑ دی تعداد وی کوئی
گھٹ نہیں۔ فیڈرل سٹریٹجی محمد ایوب خاں ہوراں دو تھاواں اُتے ٹھیٹھ پنجابی زبان وچ تقریر
کر کے ایہہ دسیا اے پتی جے لوکاں دے دلاں دے تاراں نوں ملانا ہووے تاں گل اوہناں دی داری
زبان وچ ای کرنی چاہیدی لے، کیر اوہ ساڑھے عام وڈے وڈے افسراں وانگ انگریزی یاں
اُردو وچ تقریریاں نہیں کر سکدے سن؟

"بزمِ عروجِ ادب" دے نال تھلے اک مجلسِ اسلامیہ کالج لاہور وچ قائم اے جیہدے
مہنتہ وار جملے ہوندے نیں، بزمِ دے مستقل صدر جناب مولانا علم الدین ساکت تے سیکرٹری
ناصر زیدی ہوری نیں۔ ایس بزم نے ۱۱ اپریل ۱۹۶۰ء نوں اک پنجابی مشاعرہ کرویا۔ جیہدے وچ
کالج دے طالب علمان توں علاوہ کچھ لوگ باہروں وی بلائے گئے سن۔ مشاعرے دی صدارت
جناب پروفیسر عبدالمجید فاروقی، صدر شعبہ اسلامیات اسلامیہ کالج لاہور نے کیتی۔

مشاعرے وچ عبدالمجید بھٹی، پروفیسر خالد برتھی، گوہر نوشا ہی، وحید الطہر، صابر کیفی، جمیل اعظمی
نائب نمونی، عزیز شہروردی، تے ارشد بٹیاب ہوراں حصہ لیا۔ ہوراں شعراں توں علاوہ
وحید اکبر - نائب نمونی تے جمیل اعظمی ہوراں دیاں چیزاں وی بڑیاں پسند کیتیاں کیتیاں
مشاعرہ بڑے اچھے انداز وچ جا رہیا سی کہ سیکرٹری ہوراں جناب عبدالمجید بھٹی ہوراں نوں
سیٹھ اُتے آون دی دعوت دتی تے نال ای ایہہ وی آکھیا پتی بھٹی ہوری دسن گے پتی اوہ
اُردو لکھدیاں لکھدیاں پنجابی کریں مگن لگ پئے۔

ججھا ہوراں فرمایا: "میں ہن وی اُردو لکھداں۔ ایس واسطے
پتی اُردو ساڈی قومی زبان اے تے قومی زبان نوں قائم رکھن واسطے

میں پنجابی لکھناواں۔ پنجابی ساڈا خیرتے خون اے۔ جے خون ای
منہ دھیا تے تم کیویں رھو گی تے جے خدا نخواستہ قوم منہ دھوتے
توی زبان کتھوں۔۔۔

ایہدے گردوں اوہناں اپنیاں، غزلاں، نغماں تے گیت حاضرین دے سامنے پیش کیتے
اوہناں دے ہر شعر اُتے لڑھاں جی کھول کے داد دتی۔

عبدالمجید بھٹی ہوراں گردوں پر ونیسر محمد انبال ایم لے ہوراں بڑی سچی ہوئی پنجابی زبان وچ
پنجابی دے صرفی شاعران سلطان باہوتے بھٹے شاہ بارے اپنے خیالات دا اظہار فرمایا۔
ایہوں تیک ماحول بڑا سوہنا رہیا کہ سیکڑی ہوراں، نظر زیدی ہوراں نوں جہڑے ہن
تک پنجابی زبان بارے چنگیاں گللاں سنسن کے گھرا گئے سن سیج اُتے بلایاتے اپنی پرانی عادت
دے مطابق دیکھوں بولن دی کوشش کیتی۔ سوہنا تے ستھرا ماحول گندی نغما وچ بدل جاندا جے بھی
ہوری دوبارہ آکے اوہدے اُتے تابو نہ پائندے۔

ساڈے گواہ بڑی ملک چوں آتے ہوتے پر دہنیاں دے اون دی خوشی وچ ایس واری کوئی
باتا نعدہ مشاعرہ تے نہ ہویا پر پھر دی چوہدری محمد افضل خان پرنسپل اینگلر پنجابی کالج "ہوراں پرینیاں
نوں پیا آتے سد کے مشاعرے وانی گھاٹ پوری کردتی۔ پرینیاں تون علاوہ اوہناں لاہور دے
چونویں شاعران تے پنجابی زبان نال گورہڑا پیار رکھن واریاں سچناں نوں وی بلایا ہویا سی۔ مشاعرے
تون پہلاں پنجابی زبان بارے کلمہ کے گللاں باتاں ہونیاں رہیاں۔ مرزا سلطان بیگ ہوراں
اپنیاں گللاں باتاں نال محفل نوں چنگا جمانی رکھیا۔

ڈاکٹر باقر ہوراں فرمایا پئی چوہدری محمد افضل ہوری ایس کالج دے راہیں اک بڑا وڈا خرض
ادا کر رہے نیں۔ اوہناں نے دسیا پئی یونیورسٹی نے پنجابی پڑھاوون دا کوئی انتظام نہیں
کیتا۔ کیوں جو ایہھے پنجابی پڑھاوون واسطے استاد نہیں ملدے۔

مشاعرے دی کاروائی شروع کردیاں ہویاں اوہناں سب تون پہلاں حکیم ناصر ایڈیٹر،
پنجابی ادب لاہور نوں اپنا کلام ستاون واسطے کیا۔ حکیم ہوراں اپنے خاص اعزاز وچ دو تن
چیراں پیش کیتاں۔ جیناں نوں بہت پسند کیتا گیا۔
اک شعر سی :-

سہ سچناں دی گلی ہر ویلے میلے گلدے رہن گے عاشقان دے
بھاویں ساڈے جہاں دے بندہ دجن و ہن دگدے رہن گے عاشقان دے
اجے ناصر ہوراں دے کلام اُتے وک جھوم رہے سن کہ ڈاکٹر باقر ہوراں نے پر مئے
شاعر درشن سنگھ آوارہ نون بلایا۔ آوارہ ہوراں دسیا پئی اوہ جہلم دے وینک سن تے
اوہناں دی نظم اپنے ایسے وطن اُتے لے، اوہناں دے دو شعر ایہہ سن،
اے میرے وطن دی مٹی ایڈیاں کچھاں نہ پا
دور ڈھلی کر تنکا مار نہ ایویں زور دا
نہ جیکڑ بہتا ہن اپنے پیار دی زنجیر نال
میزوں دل بل جان دے اپنی زین تقدیر نال
نظم پڑھدیاں ویلے آوارہ ہوری تے رو ای رہے سن۔ سنن ولے وی یاراں
سال پچھے چلے گئے سن۔ اوہناں گردوں عبدالمجید بھٹی ایڈیٹر پنجابریا ہوراں نوں بلایا گیا
جیناں اپنی اک غزل پیش کیتی۔ جنوں بہتا سلا ہیا گیا۔

سہ ستیاں بیٹھیاں دل دا بولا کھرک پیا اج پھیر
اکھیاں دے وچ پیار پرانا رڑک پیا اج پھیر
وکیجے کے انجیراں نوں جس تون پرت پیا سی ڈردا
پلکان بھرنے بھئی اوہے سڑک پیا اج پھیر
بھئی ہوراں گردوں اُستاد دا ہن ہوراں نوں بلایا گیا۔ اُستاد ہوراں دا نال سن کے
چھوٹے جیہے دل وچ رولا جیہا پئے گیا۔ کرسیاں نیڑے سون لگ تیاں۔ یاہروں نوک
اگاں ددھن لگ پئے۔ اوہناں ساتی، شراب تے مے خانے اُتے ایہے بند پیش کیتے
پئی پناں پمیتوں ہی لوک مت ہو گئے اوہناں دا اک بند سی۔

لوک میزوں شرابی پئے آکھدے نیں کجھ ٹھیک تے کجھ الزام ای سہی
میں شراب خانے نوں آباد رکھناں، گھر بار دا ہویا نیسلام ای سہی
جیکو بوسے نہیں میزوں نصیب سوجے، لال لبان اُتے میرا نام ای سہی
میں مے خانے وچ گللاں نوں لے آندا، پیندا نہیں تے چلو بد نام ای سہی
اُستاد دا ہن ہوراں گردوں ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دی واری آئی۔ اوہناں دا اک شعر تسی دی

سنو جھڑا اونہاں سب توں وڈے پروہنے ماٹر تارا سنگھ ہوراں اتے کیا سی۔
سے چال وصال پر دسیاں الی چوہڑی دیسی ؛ دیں اپنے وچ آیا ڈٹھا اک بابا پر دیسی
ڈاکٹر فقیر ہوراں مگروں معزز ہمان گیانی گورکھ سنگھ جی مسافر جھڑے اک سنے پر سنے اورب
شاعر تے بھارت پارلیمنٹ دے ممبر نیں، اگے آئے

اونہاں فرمایا۔ "جی میں پاکستان وچ آ کے اپنے آپ نوں ادب پر محسوس نہیں کیتا۔ اونہاں
فیصلہ مارشل محمد ایوب خاں ہوراں تے اونہاں دے سائیکل ڈاکٹر ادا کیتا پئی اونہاں پاکستان
آون دی اجازت دئی، اونہاں دسیا پئی اوہ روس وچ گئے تے اوہ تھے لوکان دا ایہہ نعرہ۔
"ہندی موسی، بھائی بھائی" سن کے اوہ بڑے حیران سن۔ پئی جے ست سمندروں پار دے
لوک ساڈے بھائی بن سکدے نیں تے کیہ وجہ اسے پئی پاکستانی ہندی بھائی بھائی نہیں
بن سکدے۔ اونہاں دسیا پئی پنجابی زبان ساڈے تہاڈے وچ اک اچھا رشتہ تے
ساک اسے، جیہڑا سونوں اک دو جے نالوں وکھرا نہیں کر سکدا۔ اخیر وچ اونہاں اپنا کلام سنایا
جھڑا بہت پسند کیتا گیا۔ اونہاں دے کلام دا اک بند ایہہ سی۔

اکھوں دور، دور پڑے پیروں، دلوں تہ وچھڑن جہانی
کے دیکھا کدے وچھڑیا، ڈانگ ماریاں پانی
ایشور۔ اللہ، رب دیاں باباں سانجھ بنالئی سدھی
پھوکے سنگھ و جاؤندے رہ گئے۔

ایہدے مگروں ڈاکٹر محمد باقر ہوراں گیانی گورکھ سنگھ مسافر تے درشن سنگھ آوارہ ہوراں نوں
منشی مولان بخش کھٹہ مرحوم دی کتاب "پنجابی زبان دے شاعرانہ تذکرہ" پیش کیتی۔ کشتہ مرحوم
ہوراں ایہہ کتاب ۱۹۳۷ء وچ لکھنی شروع کیتی تے ہن آ کے اونہاں دے پتر چوہڑی محمد فضل خان
ہوراں بڑی محنت نال چھاپی لے۔

اخیر ایہہ اپنی طرز دا اذکھا مشاعرہ بڑے اچھے ماحول وچ اپنی منزل اتے اپڑیا۔

ڈاک

ظہور نظر بہاول پور ..... جہ کہیں وی پنجابی زبان دا کوئی چنگار سالہ نظر پیا لے
اونہاں دے سوچیا اسے کہ جہوں میں شاعری شروع کیتی سی جے
اودوں وی پنجابی زبان دے ایسے تے ایڈے ای چنگے رساے چھیدے ہوندے تال میں لچ
اُردو دا شاید اک وی شعر نہ لکھیا ہوندا۔

ایم افضل۔ امریکہ | "پنجابی ادب" دی خیر پڑھ کے بہت خوشی ہوئی قلم صوفی صاحب
تے جعفری صاحب دی خدمت وچ مبارکباد۔۔۔۔۔ بینوں یقین
لے پئی تہاڈے دم قدم نال پنجابی زبان صحیح معنیوں وچ "دن دگنی رات پوگنی" ترقی
کرے گی۔

راجندر سنگھ بیدی بمبئی | بھائی! میں چاہتا ہوں کہ سارے بھراؤں دے وڈے
ایادوں پر مصیبت ایہہ وے کہ فلماں میرا کھیڑا نہیں
چھڈ دیاں۔ میں ہن ایس کھیل "توں پچھا پچھا رہیاں تے اوس دا ثبوت ایہہ وے کہ گنش
دن ہوئے میں پنجابی بیک گراؤنڈ وچ اک چھوٹا جیہا ناول لکھیا اسے، اُردو بولی وچ اوس
دا ترجمہ ہوئے تال میں تہاڑوں بھیج دیاں گا۔

ایس سورن ایڈیٹر چیتنا دلی | بھارت دی پنجابی وچ آ رہے فرق بارے سوچ رہیا
ہاں، تے بینوں ڈر اسے کہ اگلے دس پنڈاں سالوں تک پاکستانی پنجابی تے بھارتی پنجابی
وچ ادبی فرق آجاوے گا۔ جھڑا اچ ہندی تے اُردو وچ اسے۔ تے ایہہ دوویں زبانوں
اک ہو کے وی دو بن جادوں گیوں۔ سونوں ایس سنگٹ بارے ہتے توں ای سوچنا
چاہیدا اسے، ایس دا حل اک تال ایہہ اسے کہ پاکستان تے ہندوستان چوں کوئی اچھا سا بھانجا
پرچھ نکلے جس دا ایڈیٹریل بورڈ تے مواد تقریباً تقریباً اکو جیہا ہووے، ایہہ کمی فی الحال پوری
تال نہیں کر سکدے پر کچھ نہ کچھ اپنے طور تے کر سکدا ہاں، ایس لئی تسی "چیتنا" لئی اپنے

دوستان دیاں نظماں وغیرہ بھجواؤ۔ میوزم چھاپ کے بہت خوشی ہووے گی۔۔۔۔۔
 ڈاکٹر ایم اے ایس قمر - کراچی | ہر گلاں تان چھٹو سونوں ایس گل دی بڑی خوشی
 نوں ترقی دین لئی قدم پٹے نئے نیں۔۔۔۔۔ جے ساڈے کھاری میرا ایسے طراں کوشش کر دے
 ہسے تان اوہ دن وی آجائے گا۔ جدوں ہر منڈے جے متہ پنجابی دی کتاب تے دلاں دج
 اپنی زبان لئی شوق ہووے گا۔۔۔۔۔

ایشیہ احمد - شیخوپورہ | اپریل ۱۹۶۰ء دا پرپے دج محمود احمد ناظر ایم اے ہر راں آکھیا اے۔
 سرورق دی لے۔ مطلب ایہ دے پچا سرورق دکھو دکھوے نیں باقی تے رساے او جیسے نیں
 تے اوہناں دج مواد دے لحاظ نال کوئی فرق نہیں۔ ایہہ گل اسے تان اوہناں ٹکڑی متہ دج پھڑ
 کے ٹیک نہیں تو ایساں جھک مارن دی کوشش کیتی لے، میں تہاڈے راپیں اوہناں دی فتہ
 دج عرض کرناواں۔ ایہہ اے ٹسی میرا خط دی انجے ای چھاپ گے، جیویں باقی خط: پنجابی
 پچھلے کئی سالوں توں چھپ رہیا اے تے میوزم وی تقریباً ہر پرچہ پڑھن دا موقع ملیلے
 تے سچی گل ایہہ دے پٹی اوہ رسالہ نور دین تنور تے ماجھا ماشکی دیاں گھسیاں نظماں تے پھنور
 بولالہ دیاں کہانیاں توں اکاں نہیں دودھ سکیا۔ ایہہ حال ای دوچار پرچہ چھٹ کے پینج دیریا دا لہ
 دوہے پاسے پنجابی ادب جیہدا ایہہ جوہڑا پرچہ اسے دج اوہ ساوے پڑھے کے کھاری
 شامل نیں۔ جیناں دے ناناواں توں ادب نال سلام دعارکھن والا ہر بندہ واقف لے۔
 (جے مگروں آکے ایہہ وی پنجابی یاں پنجدیریا "وانگوں ہو جاوے تالیں کہ نہیں سکدا) پھیر
 پنجابی ادب دی ہنرتوں پتہ لگا اے۔ پٹی اوہ دے چلاون والیاں دے سائے کوئی پروگرام تے
 اوہ اوہ دے نال نال چلے نیں۔ ایہہ نہیں جیہڑی چیز لیسھی اوہ چھاپ دتی، میرا مطلب ایہہ
 دے پٹی اوہ ہر پرچہ دج مضمون، کہانیاں، نظماں، غزلاں تے ڈرامہ ضرور دے لے نیں۔ ایہہ دے
 نال نال "لوک کتھا" دے سرتاویں میٹھاں ساڈے نوک ادب اتوں صدیاں جیاں بوسیاں مٹیاں
 کھر دج لہے نیں، جیہدی بڑی لڑاے۔ ناظر ہوری اگے جا کے آپ ای فریاد دے نیں:۔
 "پنجابی ادب" دج پچھے ہوتے مضموناں نظماں تے غزلاں دے معیار توں کیہڑا کافر انکار کر
 سکدا اے؟ ایہہ فقرہ کھن توں بعد وی خورے اوہناں دی اتلی گل کھنوں تک ٹیک ہو سکدی لے۔

ماہنامہ

"چیتنا" دلی

★ چیف ایڈیٹر - راجندر سنگھ بیدی
 ★ ایڈیٹر - ایس سورن

سالانہ چندہ - - - - - چھ روپے
 اک پرچہ - - - - - دس آنے

خریداری لئی لکھو:

مینجر ماہنامہ "پنجابی ادب" - پوسٹ بکس ۲۳۳ - لاہور